

RÉFI ATTILA

BÁRÓ FELSŐKUBINI MESKÓ JÓZSEF ALTÁBORNAGY VISSZAEMLEKEZÉSE AZ 1809. ÉVI HÁBORÚRA (1811–1813)*

A magyar köztudatban az 1809-es esztendőhöz leginkább az utóbb szegyenletesnek minősített győri csatavesztés és a sok „futó láb” torzított és meglehetősen leegyszerűsített képe társul. Az ugyanakkor jóval kevésbé ismert, hogy a szedett-vedett, gyáva hadnak kikialtott inszurgensek¹ több eredményes harccselekményt is végrehajtottak. Ezek közül is messze a legjelentősebbnek a Meskó-hadosztály által, a június 14-i győri csatát követően, végrehajtott sikeres kitörés és visszavonulás tekinthető.

A csata² idején ugyanis a báró Meskó József vezérőrnagy³ vezette, körülbelül 5500 fős inszurgens csoportosítás Győrtől nyugatra, a Kis-Dunától egészen a Rábáig kiépített sánctáborban tartózkodott. Komolyabb francia támadás a hadosztályt nem érte. Az összecsapást követően viszont, miután a János főherceg parancsnoksága alatt álló, egyesített császári-királyi és inszurgens haderő visszavonult, a franciák megkezdték Meskó erőinek a bekerítését. A tábornok azonban, a teljes körülzárást, illetve a kényszerű megadást elkerülendő, tisztikarával egyetértésben a kitörés mellett döntött.⁴ Ennek sikeres végrehajtását egy hosszú, kb. 630 kilométernyi menet követte, amelynek során Meskó, folyamatos elő- és utóvéd harcok közepette, hadosztálya élén legyőzte és visszaverte az összes, ellene támadó francia alakulatot, egyúttal számos foglyot is ejtett. Több száz császári-királyi katonát, illetve inszurgenst pedig kiszabadított a franciák fogságából. Végül július 13-án bevonult Komáromba, ahol a Meskó-hadosztályt katonai tisz-

* Jelen tanulmány elkészítése az Innovációs és Technológiai Minisztérium Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Alapból nyújtott támogatásával és az NKFI Hivatal által kibocsátott Támogatói Okirat alapján (száma: FK 137816) valósult meg.

1 A tanulmányban a közkeletű, de erősen leegyszerűsítő nemesi felkelés, illetve nemesi felkelő megnevezésekkel szemben a latin eredetű inszurrekció, illetve inszurgens kifejezéseket alkalmazzuk, miután e különleges és összetett hadszervezeti forma, nevével ellentétben, korántsem csupán a nemességre terjedt ki.

2 Az elterjedt megnevezéssel szemben az összecsapás ténylegesen csak ütközetnek volt tekinthető, mivel azt nem a főerők vívták meg, ráadásul mellékhadszíntéren zajlott le és a háború végső kimenetelére a legkevésbé sem volt döntő hatása.

3 Az altábornagyi rangot csak később nyerte el.

4 *Vizi*, 2014. 195. p.; *Voith*, 1894. 151. p.

teletadással fogadta József nádor, Károly Ambrus hercegprímás, esztergomi érsek és a városban tartózkodó valamennyi tábornok. Az 1809. évi háború magyarországi hadszínterének kétségtelenül legjelentősebb magyar, illetve császári-királyi vonatkozású haditettéért a hadosztály tábornoki főnöke, Ferdinand von Voith őrnagy, valamint gróf Esterházy János a pozsonyi felkelő lovasok ezredeskapitánya elnyerték a Habsburg Monarchia legmagasabb katonai kitüntetését, a Mária Terézia Katonai Rend lovagkeresztjét. Maga a tábornok pedig, pályafutásának csúcspontjaként, egyenesen a parancsnoki keresztet vehette át a Rend nagymesterétől, I. Ferenc osztrák császártól és magyar királytól (1792–1835).⁵

Szerencsés módon az események főszereplőjének, Meskó Józsefnek, fennmaradt az önéletírása, amely azonban, a megírását követően, gyakorlatilag két évszázadra feledésbe merült. A német nyelvű kézirat feldolgozása, illetve tudományos célú hasznosítása mindössze az utóbbi években vette kezdetét.⁶

A Meskó életének szinte egészét átfogó önéletírásból ezúttal a magyar szempontból kétségtelenül legfontosabb részt, az 1809. évi háborúra, illetve az 1808. évi előzményekre vonatkozó feljegyzéseket tesszük közzé. A közölt szövegrész jelentőségét fokozza, hogy abban Meskó nem csupán a magyarországi hadszíntéren folytatott tevékenységéről, de az 1809. évi, ún. ötödik koalíciós háború németországi és ausztriai hadszínterein, előbbit megelőzően teljesített szolgálatáról is beszámol. Így megismerhetjük a tábornok Bécs ostromában játszott, mindeddig ismeretlen szerepének, illetve a Napóleon első vereségét hozó, véres asperni csatában való működésének a részleteit is. E jelentős forrásértékkel bíró visszaemlékezés közreadásával tehát, történelmünk érdekes és fontos, de részleteiben kevésbé ismert eseményeire vonatkozóan nyerhetünk, mintegy testközelből betekintést.

Báró Meskó József élete és katonai pályafutása

Felsőkubini Meskó József, későbbi báró és altábornagy, minden idők egyik legkiválóbb magyar huszártisztje 1762-ben a Nógrád megyei Erdőtarcsán született, régi nemesi családban. A soproni és a pozsonyi evangélikus gimnáziumokban, végül pedig a sárospataki református kollégiumban végzett tanulmányait követően, 1779-ben, katonai pályára lépett és önköltséges hadapródként csatlakozott

5 Gömörny, 1889. 495. p.; *Vízi*, 2014. 196, 199. p.; *Voith*, 1894. 156–169. p.

6 Ennek kapcsán saját kutatásainkra, illetve munkáinkra kell utalnunk. Lásd *Réfi*, 2014. 99, 360–361. p.; *Réfi*, 2015., valamint *Réfi*, 2018c.

a Wurmser-huszárezredhez. Viszonylag gyorsan haladt előre a ranglétrán, így 1783-ban káplár (tizedes), 1787-ben pedig alhadnagy lett.⁷

Az utolsó Habsburg–Oszmán háború (1788–1791) idején 1789-ben főhadnaggyá léptették elő, majd egy különleges feladattal bízták meg: három káplár és 30 ember élén a kor kiemelkedő hadvezére, báró Gideon Ernst von Loudon tábornagy személyes védelmét kellett biztosítania. Továbbá felsőbb helyről azt a titkos utasítást is kapta, hogy amennyiben a tábornagy vakmerő módon, túlságosan közel próbálna merészkedni az ellenséghez, őt ettől akár erőszakkal is visszatartsa.⁸ Megbízását sikeresen teljesítette, így 1790-ben másodkapitányi kinevezést nyert egyúttal áthelyezték a később 6. hadrendi számot nyert, akkori Hadik-huszárezredbe.⁹

A forradalmi Franciaország ellen 1792-ben kezdetét vett és közel negyedszázadon át elhúzódó háborúskodás folyamán, már a kezdetektől fogva, számtalanszor kitüntette magát. Így például 1792. április 30-án Quiévrain¹⁰ mellett a császári-királyi hadsereg elővédjében harcolva utolérte a francia utóvédet, és 11 ágyút, illetve több mint 1000 embert foglyul ejtett, valamint jelentős mennyiségű élelmet is zsákmányolt.¹¹ Minden bizonnyal ez is hozzájárult, hogy 1793 májusában első kapitánnyá léptették elő.¹² Ugyanezen év szeptember 15-én, a courtray-i ütközetet követően, amikor az elfáradt császáriakra 10 000 fős francia hadoszlop támadt, huszáraival Meskó tartoztatta fel azt, amíg a főszereg rendezte sorait.¹³ 1794. április 29-én pedig Mouscronnál¹⁴ ejtett foglyul egy ezredet és több tisztet 270 emberrel együtt.¹⁵

1799. április 6-án Itáliában, a győztes magnanói csata utáni napon, Isola della Scalánál¹⁶ immár a 7. huszárezred másodőrnagyaként megverte az ellenség utóvédjét és elfogta annak kórházát és készleteit, valamint egy francia tábornokot

7 OSZK Kt. Quart. Germ. 1294. 2–5. p.; ÖStA KA ML Husaren-Regiment Nr. 7 1804 Karton-Nr. 7591.

8 B. Meskó 694–695. p.

9 ÖStA KA ML Husaren-Regiment Nr. 7 1804 Karton-Nr. 7591.

10 Ma Belgium.

11 OSZK Kt. Quart. Germ. 1294. 72–74. p.; B. Meskó 703. p.

12 ÖStA KA ML Husaren-Regiment Nr. 7 1804 Karton-Nr. 7591.

13 B. Meskó 702–703. p.; *Bodart*, 1908. 279. p.

14 Osztrák–Németalföld; ma Belgium.

15 OSZK Kt. Quart. Germ. 1294. 95–96. p.; *Bodart*, 1908. 287. p.

16 Velencei Hercegség, Habsburg Monarchia; ma Olaszország.

is.¹⁷ 1799. május 17-én feladásra kényszerítette a piemonti Casale Monferrato¹⁸ őrségét, majd megszállta a várost és annak fellegrátját. 1799. május 26-án magának Torinónak, Piemont fővárosának az elfoglalásában játszott döntő szerepet.¹⁹ 1800 áprilisában pedig egy különítménnyel elfoglalta az Alpokban, a Mont Cénis nevű hágónál több mint 2000 méter magasan fekvő francia állásokat.²⁰ Ezt követően, június 14-én a nevezetes marengói²¹ csatában, majd több más csatában és ütközetben is kitüntette magát. Így 1800 szeptemberében alezredesi kinevezést nyert. Hamarosan, november 26-án pedig már ezredessé és alakulata, a 7. számú Liechtenstein-huszárezred parancsnokává léptették elő. Vitézségének köszönhetően, 1801-ben elnyerte a Mária Terézia Katonai Rend lovagkeresztjét, majd ennek nyomán 1804-ben a magyar báróságot is.²²

Mindeközben magánélete is révbe ért. 1801. augusztus 2-án, ezrede akkori állomáshelyén az osztrák–sziléziai Troppauban²³ ugyanis feleségül vette egy pfalzi választófejedelemségbeli alezredes lányát, Katharina von Görz-öt. Gyermekek azonban nem születtek.²⁴

Az 1805. évi harmadik koalíciós háború során, november 12-én, Knittelfeldnél²⁵ visszaverte a Jean-Jacques Desvaux de Saint-Maurice ezredes²⁶ vezetése alatt előrenyomuló, erős francia lovasságot és mintegy 100 embert fogságba ejtett, köztük magát Desvaux-t is.²⁷ 1808. június 23-án vezérőrnagyi kinevezést nyert.²⁸ Az 1809. évi ötödik koalíciós háború kezdetén a németországi főszeregben elő- illetve utóvédparancsnoki feladatokat látott el, majd május 10–12. között a

17 OSZK Kt. Quart. Germ. 1294. 143–144. p.

18 Ma Olaszország.

19 OSZK Kt. Quart. Germ. 1294. 152–153, 156–159, 179–181. p.; ÖStA KA MMThO Fasc. IV. Ordenskandidaten und Mitglieder M 72.

20 OSZK Kt. Quart. Germ. 1294. 196–219. p.; B. Meskó 703. p.

21 Szárd–Piemonti Királyság; ma Spinetta Marengo néven Alessandria városrésze, Olaszország.

22 ÖStA KA ML Husaren-Regiment Nr. 7 1804 Karton-Nr. 7591; ÖStA KA MMThO F IV. M 72; B. Meskó 710. p.; *Kempelen*, 1913. 164. p.

23 Ma: Opava, Csehország.

24 ÖStA KA HKR Prot. 1801 Dep. Lit. G 6450; ÖStA KA MMThO Fasc. VI. Witwen, Waisen und Verwandte der Ordensmitglieder (1769-1905) M 20; ÖStA KA Officiers Heirathsbuch 2. fol. 174r.; *Szluha*, 2007. I.

25 Knittelfeld, Stájer Hercegség, Habsburg Monarchia; ma Ausztria.

26 Utóbb, 1809-től dandártábornok.

27 OSZK Kt. Quart. Germ. 1294. 284–285. p.

28 *Schmidt-Brentano*, 2006. 64. p.

császárváros védelmében vett részt.²⁹ Utóbb, a VI. hadtest Vincent-hadosztályaiba beosztva, ott küzdött a május 21–22-i győzedelmes asperni³⁰ csatában is.³¹

Ezt követően, május 28-án az ismét fegyverbe szólított magyarországi inszurrekcióhoz helyezték és dandárparancsnokká nevezték ki a Dunántúli kerületbe.³² Mint már utaltunk rá, ekkor hajtotta végre pályafutása legjelentősebb haditettét, miután a győri csatát követően csoportosítása élén sikeresen kitört a francia bekerítésből. Kitörését és az utána végrehajtott visszavonulását összefoglalóan értékelve, feltétlenül ki kell emelnünk a következőket: nyári hőségben, rövid idő alatt, szinte étlen-szomjan, hatalmas távolságokat teljesített egy képzetlen, edzetlen, rosszul felszerelt és gyengén ellátott csapatokból álló inszurgens sereggel, miközben az akkori idők legkiválóbb hadseregének egységei üldözték. Utóbbiak támadásait azonban minden esetben sikeresen elhárította, sőt foglyokat és jelentős zsákmányt is ejtett, valamint saját bajtársakat is kiszabadított. Mindezek tükrében kétségtelenül hatalmas és lenyűgöző fegyvertényről beszélhetünk. A kiváló XIX. századi katona és hadtudós, Kápolnai Pauer István ezredes a Meskó-hadosztály 1809-es visszavonulását egyenesen a hadtörténelem leghíresebb meneteivel helyezi azonos szintre, talán nem is nagyon túlozva.³³ Meskó felkelő seregtestének sikeres működése azt mindenesetre kétségtelenül bizonyítja, hogy az utóbb lenézett és kigúnyolt inszurgensek, megfelelően vezetve, igenis jelentős teljesítményre voltak, illetve lehettek volna képesek.

A tábornok kiemelkedő haditette, mint szintén említettük, nem maradt elismerés nélkül, 1809. augusztus 25-én Tatán kelt leiratában ugyanis I. Ferenc a Mária Terézia Katonai Rend parancsnoki keresztjét adományozta számára.³⁴ 1813. április 27-én pedig altábornagyi kinevezést nyert.³⁵

Az 1813-ban kezdetét vett hatodik koalíciós háború folyamán azonban, sajnálatos módon, Meskó dicsősége leáldozott és mindaddig fényes katonai pályafutása méltatlan véget ért. Az 1813. augusztus 26-án és 27-én Drezdánál lezajlott, monumentális méretű összecsapás második napján ugyanis, megsebesülve, csa-

29 Kurze Darstellung 295, 298–305. p.

30 Község Alsó-Ausztriában; ma Bécs városrésze.

31 *Hoer-Kerchnawe*, 1910. 763. p.

32 *Gömöry*, 1889. 81. p.; OSZK Kt. Quart. Germ. 1294. 311. p.

33 *Pauer*, 1883. 2. p.

34 Lásd József nádor 1809. augusztus 26-án Tatán kelt levelét báró Davidovich Pál tábornagyhoz, a Dunán inneni kerület parancsnokához. HIM HL A magyar nemesi felkelés iratai, 1809. 8/25.

35 *Schmidt-Brentano*, 2006. 64. p.

patai egy részével fogságba esett. A korszakban, de még utóbb is meglehetősen nagy visszhangot kapott eset kapcsán ugyanakkor egyértelműen megállapítható, hogy ez legkevésbé sem a tábornok hibájából történt. Előbbiek bekövetkeztéhez sokkal inkább a szövetséges hadvezetés kezdeti tapasztalatlansága, a hatalmas haderő korabeli viszonyok közötti nehézkes irányíthatósága³⁶ és a körülmények szerencsétlen alakulása vezetett.³⁷

Meskót, fogságba esését követően, Franciaországba szállították, ahol Bloisban raboskodott.³⁸ Félévnyi hadifogságából majd csak a háború lezárása után, 1814 tavaszának végén térhetett haza. Itthon viszont hadbíróági vizsgálat várt rá.³⁹ Végül azonban, a Napóleon feletti győzelem euforikus hangulatában, a császár parancsára a vizsgálatot leállították, a tábornokot pedig, 1814. november 1-jei hatállyal, feltűnésmentesen kényszernyugdíjazták.⁴⁰

A továbbiakban Kőszegen élt, ahol még 1810-ben házat vásárolt. A már hosszabb ideje egészségügyi gondokkal küzdő tábornokot⁴¹ nyilvánvalóan rendkívül megviselték a történetek. Így aligha meglepő, hogy hamarosan, 1815. augusztus 29-én el is hunyt. Haláláról és végső búcsúztatásáról az ismert, németnyelvű hír-
lap, a *Pressburger Zeitung* is beszámolt, eszerint hosszú, súlyos betegség nyomán bekövetkezett elhunytát követően, 1815. szeptember 1-jén, Vlasits Ferenc vezérőrnagy által vezényelt katonai tiszteletadás mellett temették el Kőszegen, rangjához és dicső pályafutásához méltó módon.⁴²

36 Az irányítást a néhány év alatt hatalmasra duzzadt hadsereglétszám ugyanis alaposan próbára tette, főleg az 1813. évi őszi hadjárat kezdetén. A korabeli, korlátozott hírközlési lehetőségek és a tábornok kezdeti tapasztalatlansága következtében a parancsok gyakran késve érkeztek, a hadvezetés pedig sokszor a csapatok pontos hollétével sem volt tisztában. Ráadásul mindezt tovább tetézték a szövetségesek között meglévő ellentétek is.

37 Erről részletesebben lásd *Réfi*, 2015.

38 1813. október 31-én innen keltezett levele legalábbis erre utal. Lásd ÖStA KA HKR Prot. 1814 Dep. Lit. G 191.

39 *Horstenau*, 1913. 298–299. p.

40 *Horstenau*, 1913. 299. p.; ÖStA KA Staab Buch 10. 1815 Undienende Generalitat 4964–4965. p.

41 Lásd OSZK Kt. Quart. Germ. 1294. 348, 349, 351. p.

42 Lásd *Pressburger Zeitung*, 1815. (szeptember 26.) 76. sz. 1. p.

A kéziratról

Meskó József az 1809. évi háború után, 1810-ben súlyos betegségen esett át.⁴³ Minden bizonnyal ezt követően kezdte el német nyelven papírra vetni az életéről és katonai pályájáról szóló visszaemlékezéseit „*Kurze Darstellung der Lebensgeschichte des Generalen Baron Mesko geschrieben blos für die Nachkommenschaft seiner eigenen Familie*” címmel. Memoárját tehát, mint a kézirat címéből is kitűnik, csupán a családjának szánta.

Feljegyzéseit egy negyedrért alakú, 22,5x18 cm méretű, barna bőrkötéses, márványmintás borítófedéllel ellátott kötet tartalmazza, amely 218 fólió terjedelmű. Maga az önéletírás 363 számozott oldalt tesz ki, a többi lap üresen maradt. Meskó az emlékiratában életének és hadi szolgálatának fél évszázadnyi időszakát tekinti át, 1762. évi születésétől egészen az 1813. augusztusi drezdai csatáig, illetve az ekkor történt fogságba eséséig terjedően.

A memoár megírásának időpontjára vonatkozóan sajnos semmilyen felvilágosítással nem szolgál. Erre így csak közvetett információk alapján következtethetünk. Szerencsés módon a szövegben szerepel néhány olyan megjegyzés, amely lehetővé teszi a kézirat keletkezésének bizonyos mértékű behatárolását. Így például Meskó több tiszt esetében megemlíti, hogy az a kézirat megírásának időpontjára milyen rangra emelkedett. Így tesz például Albert de Best későbbi vezérőrnagy kapcsán is, aki a szövegben tárgyalt esemény idején 1800-ban még csak őrnagy volt: „*Den 6ten Aprill nach dem Mittags Essen, lies ich den Major Depest von EH Joseph Infanterie, jetztigen Generalen [...] zu mir kommen*”. Az ilyen utalások nyomán, az adott személyek kinevezések időpontját beazonosítva, máris rendelkezésünkre áll néhány konkrét dátum, amelyeknél korábban semmiképpen sem keletkezhettek a mű.⁴⁴

Az íráskép és a felhasznált tinta színének időnkénti változása nyomán az is egyértelmű, hogy a visszaemlékezések megírására több szakaszban került sor. Meglehetősen bizonyos továbbá az is, hogy emlékei papírra vetésére csupán a tartósabb békeidőszakok során lehetett Meskónak módja. Mindezek alapján valószínűsíthető, hogy az 1810-ig terjedő szövegrész valamikor 1810 második fele és 1813 tavasza között került lejegyzésre. Az 1810-től 1813. augusztus 27-ig tartó szakasz megírása pedig minden bizonnyal a hadifogságból történő kiszabadulása és a halála közötti időszakra, vagyis 1814 májusa és 1815 augusztusa közé tehető. Az is valószínűnek tűnik, hogy csak ez utóbbi részt írhatta saját kezűleg, az 1810-

43 Lásd OSZK Kt. Quart. Germ. 1294. 348, 349. p.

44 De Best esetében például 1809. június 17. a vezérőrnagyi kinevezés dátuma.

ig terjedő részt ugyanis lényegesen szebb kézírás jellemzi. Így azt feltehetően diktálhatta, ugyanakkor helyenként saját kezű megjegyzései révén kiegészítette, illetve javította ezt a szövegrészt is. Mindenképpen megjegyzést érdemel az is, hogy az eredeti cím alá, eltérő színű tintával, későbbi időpontban kerülhetett oda a „bis 1813” tartalmú betoldás. Teljes biztonsággal sajnos nem megállapítható, hogy ez vajon még Meskótól származó, autográf bejegyzés, amellyel önéletírása lezárásakor maga egészítette ki a címet, vagy már idegen kéz által írt kiegészítés.

A kézirat sorsa a kötetben szereplő tulajdonbejegyzések, tulajdon-, illetve növedéki bélyegzők alapján viszonylag jól nyomon követhető.⁴⁵ Az önéletírás, Meskó halálát követően, egy ideig még minden bizonnyal még a családja, a felesége, vagy esetleg két öccse valamelyikének a tulajdonában maradhatott. Később azonban a jónevű Hont vármegyei tisztviselelőhöz, Gyürky Medárdhoz került. A megyei al-, majd főjegyzői tisztséget is betöltő Gyürky nem csupán ismert közéleti személyiség, többek között a Honti Kaszinó titkára volt, de elkötelezetten érdeklődött a tudományok iránt is. Így 1836-ban egyik fő kezdeményezője volt a Hont vármegyei „Történelmi Adatokat és Régiségeket Gyűjtő Társaság” megalapításának is.⁴⁶

Tőle utóbb, 1885 novemberében, az önéletírás nem máshoz, mint a magyar genealógia szülőatyjához, Nagy Ivánhoz került, akinek tulajdoni bejegyzéséből még azt is megtudjuk, hogy a kéziratot Balassagyarmaton kapta meg az idős Gyürkytől. Ekkorra az önéletírás a Meskó-család látóköréből, úgy tűnik, teljesen kikerült. Ugyanis még a család történetéről 1894-ben egy kötetet összeállító Meskó Márton sem említi, noha a munkában a tábornok kiemelt szerepet kap. Így a portréja közvetlenül a címlap után következik, továbbá bárói diplomája, altábornagyi pátense és a Mária Terézia Katonai Rend parancsnoki fokozatának odaadományozásáról szóló oklevél szövege is közlésre kerül.⁴⁷

Nagy Iván 1898. évi halálát követően minden bizonnyal hagyatékának egészével együtt Meskó önéletírását is a Nógrád vármegyei Múzeumi Társulat őrizhette Balassagyarmaton a társulati gyűjteménynek otthont adó Gabonyi-féle házban. Utóbb pedig valószínűleg ez is átkerült a Nógrád vármegyei Múzeum épületébe. Az 1930-tól Nógrád Vármegyei Nagy Iván Múzeumnak, majd 1950-től Palóc Múzeumnak hívott intézményből vihették a Rákosi-korszakban, a kö-

45 Lásd a kéziratot tartalmazó kötetben (OSZK Kt. Quart. Germ. 1294.) az előtábla belső oldalát és az előzéklap homlokoldalát.

46 Lásd Csáky, 1984. 8. p.; Csáky, 1994. 120, 136. p.; Nagy, 1858. 500. p.; <https://ma7.sk/tajaink/jubilal-a-honti-muzeum> (Hozzáférés: 2023. június 18.).

47 Lásd Meskó, 1894. számozatlan 3., valamint 112–125. p.

tetben található egyik tulajdonbélyegző tanúsága szerint, az Országos Könyvtári Központ budapesti raktárába.⁴⁸ Végül az Országos Széchényi Könyvtárba került, ahol a növedéki bélyegző alapján, 1955. év 179. számmal vették állományba.⁴⁹ Az értékes forrást a mai napig nemzeti könyvtárunk kéziratárában őrzik. Évtizedeken át azonban Meskó tábornok önéletírása a feledés homályába merülve pihent raktári helyén, tudományos szempontból teljes mértékben kiaknázatlanul. Míg nem 2009 tavaszán, jelen sorok írója, a császári-királyi huszár törzstisztek életrajzainak feldolgozását célzó, nagyszabású kutatásai során rá nem bukkant a kéziratári katalógust vizsgálva...

A közlés módja

Báró Meskó József altábornagy terjedelmes, német nyelvű önéletírásából, mint az eddig elmondottakból is kitűnt, ezúttal az 1809. év eseményeire vonatkozó részt adjuk közre, amely az eredeti kéziratban a 292–347. oldalakon található. A közlés során a betűhív átírást vettük alapul. Kivételt képeznek ugyanakkor a szövegben, az akkori írásmódnak megfelelően, általánosan használt ő, ü és ŷ betűk, miután ezeket a hangértéknek megfelelő ö, ü, illetve y alakra cseréltük. Szükség volt továbbá némi szerkesztésre a bekezdések, sőt az egyes mondatok tekintetében is. A kor szokásának megfelelően, Meskó is előszeretettel használt ugyanis hosszú körmondatokat, melyeket igyekeztünk több kisebb mondatra tagolni a jobb érthetőség kedvéért. Pótoltuk továbbá az esetenként hiányzó írásjeleket is. Ezzel szemben, ahol célszerű volt, ott a felesleges vesszőket és egyéb írásjeleket, főként a gyakran használt gondolatjeleket eltávolítottuk, illetve az utóbbiakat vesszőkre cseréltük. A többször ismétlődő hely- és személyneveknél gyakran előfordul, hogy Meskó az adott nevet többféleképpen írja. Ilyen esetekben a különféle variánsok közül a helyes formának leginkább megfelelő alakot alkalmaztuk az adott tulajdonnév valamennyi említésekor. Az időnként előforduló „*muste*” kifejezést minden esetben a helyes, *muŷte* írásmódra javítottuk, miután jellemzően Meskó

48 A Palóc Múzeum és jogelődjei történetére lásd https://www.tanyamuzeum.hu/magyar/oldalak/paloc_muzeum_balassagyarmat/ (Hozzáférés: 2023. június 18.).

49 A kézirat, valószínűsíthetően, már 1955 előtt az Országos Széchényi Könyvtárba került, mivel előző őrzési helye, az Országos Könyvtári Központ már 1952-ben megszűnt. Az OSZK-ba ugyanakkor a különböző közgyűjtemények felszámolása, illetve átszervezése, valamint a magánkönyvtárak államosítása következtében ez időben hatalmas mennyiségű könyv, illetve egyéb dokumentum érkezett, amelyeket nyilvánvalóan csak jelentős késéssel tudtak állományba venni.

is ezt a formát használta. A szövegben a nyilvánvaló elírásokat, tollhibákat mint például „*Lepoldstadt*” a helyes *Leopoldstadt*, vagy „*Arir Garde*” az *Arier Garde* helyett, megjegyzés nélkül javítottuk. A szövegben található rövidítéseket szögletes zárójelben feloldottuk. Kivételt egyedül a gyakran ismétlődő, jellegzetes *EH* (*Erzherzog*) rövidítés esetében tettünk, és ezt csak az első előfordulásnál oldottuk fel. Úgyszintén szögletes zárójelben pótoltuk az esetleges hiányokat is. A felső indexbe írt végződések, számokat feloldottuk és normál szöveggé adtuk vissza. Az évszámok esetében az ezek elejéről időnként hiányzó 1-est mindenkor pótoltuk, vagyis például 809 helyett 1809-et írunk. Végül a magyar nyelvű tartalmi kivonatban az eredeti szövegben alkalmazott E/1 helyett E/3-at használtunk, a településneveket pedig, a jobb érthetőség kedvéért, a mai alakjukban tüntettük fel.

Forrásközlés

*Báró Meskó generális élettörténetének kizárólag családja
kései tagjai számára írt rövid elbeszélése 1813-ig
[Részlet, az 1808–1809-re vonatkozó feljegyzések]*

[1.] *1808 tavaszán generális-főstrázsamesterré léptették elő, majd egy dandárt kapott Bécsben. Az 1809-es háború kitérését követően Lajos főherceg hadtestébe osztották be. Amikor a dolgok rosszra fordultak és a hadsereg megkezdte a visszavonulását, rögtön az utóvédbe helyezték.*

[2.] *Landshutnál ő képezte a hátvédet, és sokat szenvedett az ellenségtől. Folyamatosan ő alkotta a hátvédet egészen az Innig, Oettingenig. Itt Hiller tábornoszernagy alárendeltségében állásba helyezkedett, egyúttal neki kellett Hiller előőrsszolgálatáról is gondoskodnia. Bessieres marsall 20 000 emberrel nyomult utánuk. Hillernek a Csehországon át hátráló főserg segítségére elterelő hadműveletet kellett végrehajtania. Az elővéd parancsnokságát ő kapta. Április 23-án délután négy órakor megtámadta az ellenség elővédjét, amelyik egy ezrednyi lovasságból és két zászlóalj gyalogságból állt. Vissza is vetette őket egészen a neumarkti ellenséges állásokig. Másnap, Hiller előrenyomulásakor ismét az elővédjét vezette, aminek során Bessieres egész hadestével egy teljes órán át teljesen egyedül kellett felvennie a küzdelmet, mígnem Hiller a csapataival megérkezett. Ezen órában több mint 300 halottat és sebesültet veszített. Végül együttesen támadtak az ellenségre és Bessieres-t teljesen visszaverték. Még azon éjszaka vissza kellett vonulniuk az Inn folyón át, mivel Napóleon Schärdingen keresztül való előrenyomulással fenyegetett.*

[3.] *Hillernek tehát sietve vissza kellett vonulnia Brukhausenen át Althainig, majd tovább, Welsen keresztül a Traun mögé, Ebelsbergbe. A hátvédjét ő képezte. Ebelsbergtől a visszavonulás tovább folyt Ennsen, Amstettenen át Melkig. Melkben egy osztály Stipsicz-huszárral és két gyenge illír–oláh zászlóaljjal kikülönítették a hadseregtől, hogy a seregtől Bécs felé visszamasírozó Landwehrt és a szintiszta újoncokból álló 3. sorgyalogzászlóaljkat fedezze és a hátvédjüket képezze. Ezzel szemben a hadsereg, Hiller alatt, a Dunán Kremsnél átkelve, elvont. Ilyenformán senki sem állt már Napóleon előtt, mint ő maga.*

[4.] *1809. május 8-án este hat óra körül az ellenség három ezrede elérte az állásait Sieghartskirchen előtt, mivel azonban gyalogság még nem volt velük, azon az este nem tudták az állásból kikényszeríteni. Még ezen éjjel a Riederbergen foglalt állást, megszállta a hegyszorosokat Purkersdorfnál és Hütteldorfnál, valamint Baumgarten előtt. Május 9-én reggel hat órakor ebben a hadállásban támadt rá a Riederbergen az ellenség. Lépésről lépésre védte az egyik állást a másik után, úgyhogy az ellenségnek csak este tíz órakor sikerült Hütteldorfot elfoglalnia, ő pedig továbbra is tartotta magát Baumgarten előtt.*

[5.] *Május 10-én a dél beálltakor aztán Nordmann tábornokkal együtt neki is vissza kellett vonulnia Bécsbe, a belvárosba. A csapataival a Stephansplatzon helyezkedett el. Ugyanezen a napon, reggel hét és nyolc óra között, alighogy a csapatait itt felállította, látta, hogy nagy számú polgár fut felé a Kärntnertortól, azt kiáltozva, hogy „Generális úr az ellenség a Kärntnertornál van, ha Ön nem jön, akkor benyomulnak”. Így azonnal nyeregbe parancsolta a Stipsicz- és a Liechtenstein-huszárokat, az oláh ezredét pedig utasította, hogy masírozzon utána. A Kärntnertor előtt valóban egy francia lovasezredet talált, számos voltigeurrel együtt, akik be akarták törni a kaput. Rögtön utasította a gyalogosait, hogy a bástyákat és a kaput is erősen szállják meg, majd kinyitatta a kaput és a lovasaival az ellenségre rohant. Nyomban vissza is verte őket. Miksa főherceg, aki Bécsben a főparancsnok volt, köszönetet mondott neki ezért a vállalkozásáért.*

[6.] *Még aznap délután a Leopoldstadtbba helyezték át, a Praternél lévő sáncok védelmére. Az ellenség a május 11-éről 12-ére virradó éjszaka végig ágyúzta Bécs városát. 11-én délután pedig nagyszámú tüzérség védelme alatt, a Praterben, a Lusthausnál, gyalogságot helyezett át a Praterbe, elűzve onnan az ő oláh határőreit. Majd nyomban hidat is vertek.*

[7.] *Ezt az eseményt rögtön jelentette Miksa főhercegnek, és azt a javaslatot tette neki, hogy az ellenséget a Praterben rögvest támadják meg gyalogsággal, valamint lövegekkel, és még aznap vessék vissza a Duna túlpartjára. A főherceg a javaslatot elutasította. Az ellenséget nem támadták meg és nem is a sáncokban várták őket, hanem Miksa az éjszaka a csapataival átkelt a Tabor-hidon a Dunán, majd kilenc órára a hidat fel is égették. Bécs városa pedig kapitulált.*

[8.] *A Bécsben állt csapatok ezután felkutatták a hadtestjeiket. Ő a korábbi dandárjára a Bécs melletti Stammersdorfnál talált rá. Ezt ismét átvette. A hadsereg május 20-ig nyugodtan állt, mígnem Napóleon az egész seregével Bécs alatt, a Lobaun keresztül végrehajtotta az átkelést. Május 19-én és 20-án az ellenség a Lobaunál megszállta az innenső oldali bozótost, valamint Aspern és Essling falvakat is. Május 21-én a hadsereg több oszlopban nyomult előre a Lobau felé, hogy az ellenséget megtámadja. Őt a dandárjával Hiller tábornoszernagy alá, vagyis a 6. hadtesthez osztották be. Ez az oszlop Aspernhez vonult. Délután négy órakor dördültek felé az első ellenséges lövések, amikor éppen az ellenséget szemrevételezte.*

[9.] *A csata fél ötkor kezdődött mindkét oldalról a legrettenetesebb, általa még soha nem tapasztalt ágyúzással. A gyilkos ágyúzás egészen éjszaka tíz óráig folyt, anélkül, hogy egyik vagy másik fél egyetlen lépést is hátrált volna, Aspern kivételével, amelyet az ellenség késő este elfoglalt. Este fél hét órakor az ellenség négy vértesezreddel megtámadta a centrumukat. Ő oldalba és hátba kapta a négy vértesezredet és visszavetette azokat a gyalogságuk mögé. A hadsereg éjjelre a csatamezőn maradt, ahol az ágyúzás véget ért. Május 22-én már hajnali három órakor ismét mindkét oldal részéről megindult a csatározás, majd négy órakor az ágyútűz is. Reggel öt órakor pedig már mindkét sereg a legiszonytatóbb csatába keveredett, amilyent évszázadok óta nem vívtak és nem éltek át. Mind a két oldal az egész napon át, este tíz óráig egyazon dühvel és erőfeszítéssel verekedett. Aspernt a nap folyamán hét alkalommal foglalták, majd hét alkalommal vesztették újra el. Csupán nyolcadszorra sikerült a csapataiknak Aspernt megtartaniuk. Az ellenség elvesztette a csatát, így hát a 23-ára virradó éjszaka visszahúzódott a Lobaura.*

[10.] *Mindeközben Győrnél, nagy sietve egybegyűlt a magyar nemesi inszurrekció. Ez felerészben még fel sem volt sem szerelve, a másik fele pedig rossz, használhatatlan fegyverekkel volt ellátva és egyáltalán nem volt gyakorlatoztatva. Május 28-án áthelyezték az inszurrekcióhoz. Június 3-án már át is kellett vennie ezen had elővédparancsnokságát. Az ellenség immár Mosonban, Sopronban, Csornán, Kőszegen, Körmenden állt, továbbá mindenütt a Rába túloldalán. Ez az itáliai armádia volt az alkirály vezetésével, mintegy 42 000 fővel. Az ellenség az előőrseit nap mint nap nyugtalanította.*

[11.] *Az alkirály Körmendnél összevonta a seregét, majd azzal Sárváron és Kiscellen át előrenyomult János főherceg ellen, aki Pápán állt a csapataival. Karakónál és Pápánál két kisebb ütközetre került sor az ellenség és János főherceg között. János főherceg Pápáról, Csanakon át, a Rába elé, Kismegyerig vonult vissza. Itt egyesült a nádorral. A két hadtest ereje 26 000 fő volt. Az alkirály vezette ellenséges armádia viszont 42 000 főt tett ki. Ezzel az aránytalan erővel*

várta a két főherceg az alkirályt Győrnél. A Rába és a Rábca között terjedelmes sáncokat emeltek, amelyek a város elülső részét biztosították Moson irányába.

[12.] Június 12-én kiadták a hadrendet. Ő ezen sáncok védelmét kapta szintiszta insurgens csapatokkal, öt zászlóalj gyalogsággal, tíz ágyúval, két osztály és egy szárny huszárral, mindösszesen 5500 emberrel és hozzávetőleg 1500 lóval. 13-án délután az ellenség előrenyomult az elővédjével, majd kölcsönös lovastámadásokra került sor:

[13.] Június 14-én délután két óraker az alkirály minden oldalról erősen megtámadta a két hadtestet. A csata heves volt. Délután öt óraker pedig már el is dőlt a csata a franciák javára. A két hadtest erőltetett menetben vonult vissza Ácson át Komáromba, őt pedig, minden parancs nélkül, hátrahagyták a sáncaiban. Nyomban megrakta gyalogsággal és tüzérséggel Győrnél a Rába-hídat és mindent készségteljesen tartott az ellenség fogadására.

[14.] Ekkor már látta, hogy a csapataival, az ellenséges hadsereg révén, teljesen el van vágva. Mindazonáltal, hogy személyesen győződjön meg az egyik vagy másik ponton történő átjutás lehetőségéről, este hat óra felé előrelovagolt a Szentiván irányába vezető úton. Ennek során összetalálkozott Lauriston hadosztálytábornokkal és kíséretével. A francia tábornok Győr parancsnokának nézte és felszólította az erőd és az összes sáncok azonnali átadására. Ő ígéretet tett, hogy a felszólítást közli a városparancsnokkal. Nem hiszi azonban, hogy a parancsnok akár a várost, akár a sáncokat átadná. Ezzel elváltak egymástól.

[15.] Meggyőződve a hadsereghez történő csatlakozás lehetetlenségéről, valamint arról, hogy a Csallóközbe sem tud átkelni, arra az elhatározásra jutott, hogy amennyire csak lehetséges, átvágja magát az ellenség hátában. Ezt követően az elővárosokban felállított összes csapatot, éjjel tíz óraker a Rába-hídon át magához vonta, azután a hidat elbontatta. Majd a gerendákat és a cölöpöket Lesvárra küldte, ahol a Rábca mocsaras ágán egy hidat építtetett. Éjjel után, azt követően, hogy Széchenyi tábornok főhadnagyot egy kis hajócskán elküldte Komáromba a nádorhoz a kitörési szándékáról szóló jelentéssel, a csapataival útnak indult a sáncokból.

[16.] Észrevette, hogy az insurrekciós csapatok, nagyon csüggedtek voltak az elvesztett csatát követően. Ezért az indulásuk előtt magához hívatta a parancsnokaikat, akiknek ígéretet tett, hogy megmenti őket a fogságba eséstől. Ehhez azonban a csapatok bizalmát és kitarását kérte, valamint kétnapi erőltetett menetet. A parancsnokok erre lelkes ígéretet tettek, kérve, hogy vezesse őket.

[17.] Ezzel kezdetét vette a menet. Éjjel után, három óraker érte el Lesvárt, ahol a híd csak egy fél óra múlva készült el. A hadtestével átkelt a hídon, majd nyomban szétromboltatta azt. Alighogy fél órát ment előre Lesvártól, egy forsponttal

utazó francia kurír jött vele szemben egy csézában, mellette egy chasseur-rel. Ezeket rögtön elfogták. Kiderült, hogy a kurír az alkirálytól ment Le Briin hadosztálytábornokhoz azzal a parancsal, hogy az zárja körül őt a győri sáncoknál.

[18.] Június 15-én reggel, mintegy hét óra körül már Kóny tájékán volt, amikor erős ágyúzást hallott Győr felől. A menetét azonban tovább folytatta. Csaknára, déltájt ért be. Aztán továbbvonult az eltervezett irányba. A Szilsárkányban lévő lovasság azonban felfedezte, és mintegy 200 emberrel kivonult ellene. Ő 400 főnyi huszárral és két ágyúval szállt velük szembe. Szilnél pedig a teljes inszurrekciós csapatot harcrendben felvonultatta. A franciák erre visszavonultak.

[19.] Napnyugtával érte el Vágot. Az arcvonala előtt, a Rába fölötti valamennyi hidat felszedette és éjszakára itt maradt az erdőben. Ekkor történt, hogy a gyalogságból néhány sereghajtó, hetvenkedő katona hátul lövöldözött. Ő viszont észrevétlenül akart vonulni. Így még azon az este kiadta valamennyi csapatnak a parancsot, hogy aki a menet során vagy máskülönben, kivéve, ha azt az ellenség kezdeményezi, lövöldözni kezd és ezáltal hamis riadót okoz, azt könyörület nélkül, nyomban agyonlöveti. Május [!] 16-án napkeltekor indult el Vágból és masírozott Vönöszkőn, Kiscellen, Ságon és Jánosházán keresztül Kismegyerig a Marcal mögé, ahol újra állást foglalt.

[20.] Az első nap 18 teljes órát, a második nap 19 órát töltött menetben. Ezen a napon déltájt, amikor Kiscellhez közeledett, megtudta Vajda vasi alispántól, hogy ugyanezen a napon 4-5000 francia vonul be a Kiscelltől csupán kétórányi távolságra lévő Sárvárra, valamint, hogy a Kiscell körüli falvakban mindenhova ellenséges gyalogsági és lovassági raktárakat helyeztek.

[21.] Amikor megérkezett Kiscellbe, csatározás kezdődött az ellenséggel. Ő körülfogta Kiscellt és foglyul ejtett 57 gyalogost és öt lovas. Az oszlop tovább vonult. A centruma Ságnál, az utóvédje pedig még Kiscellnél volt, amikor őt és az utóvédjét Kiscellnél az ellenség, amely időközben Dömölnél, csupán negyedórányira Kiscelltől gyűlt össze, újólal megtámadta. Ő rögtön megtámadta az ellenséget és szétszórta azt. Ekkor Pápa felől egy foglyokat szállító, erős csapatot látott a háta irányába jönni. Ellenük fordult és rájuk támadt. A franciák éppen a győri csatában foglyul ejtetteket kísérték. Ő a fegyveres kíséretet szétszórta, egy részét elfogta, a foglyokat pedig kiszabadította.

[22.] Amikor aztán mindezzel szerencsésen végzett, két gyalogos inszurgenssel a következő dolog esett meg. Ő előrefelé lovagolt az utóvéd előtt, a gondolataiba merülve, amikor két gyalogosra bukkant. Az egyik megállt, felemelte a fegyverét és élesen elsütötte. Erre megállította a két inszurgent és megkérdezte a lövöldözőt, hogy nem kapta-e meg tegnap a parancsot, hogy halálbüntetés terhe mellett tilos másra, mint az ellenségre lőni. Az inszurgens azt felelte, hogy hallotta ezt

a parancsot, de azt gondolta, hogy a fegyverét, mivel az még töltve volt, kilőheti. Mire ő közölte, hogy megszegte a parancsot és ezért kivégezteti. „Térdre! Agyonlövetlek.” — parancsolta neki. Amaz feltartott kézzel könyörgött kegyelemért. Csakhogy ő kellőképpen rá akart ijeszteni. „Letérdelni!” – mondta neki még egyszer. Ő letérdelt, a fegyverét letette maga elé a földre, és felemelt kezekkel újfólag kegyelmet kért. Ezt követően megparancsolta a bajtársának, hogy löje a társát fejbe. Ez rögvést nekiszegte a puskáját, és ha ő nem kiáltja el magát hirtelenjében, hogy „Elég, kegyelmet neki, ne löjji!”, akkor az nyomban agyonlőtte volna a másikat.

[23.] *Amikor továbblovagolt, egyszerre csak erős ágyúzást hallott Zsákfánál, az elővédje felől. Gyorsan odalovagolt. Kiderült, hogy egy Pápára igyekvő, ellenséges gyalogos zászlóalj 200 lovassal kiegészítve, szembetalálta magát az elővédjével. A zászlóalj erre zártan, rohamlépésben előrenyomult. A tüzésége azonban kartáccsal fogadta őket egyszerre a négy ágyúból, majd ezt az összetűzést még kétszer megismélték. A franciák olyannyira megrémültek ettől, hogy a lovassággal együtt megfutamodtak, mire gróf Esterházy ezredes a pozsonyi huszárokkal még bevágott közéjük. Innen Jánosházán át a Marcalon túlra, Megyerig masiroztak tovább. Itt tudott először a csapat minden embere számára kenyeret és némi bort szerezni és őket valamennyire felfrissíteni. 17-én reggel tíz óráig hagyta a csapatokat pihenni. Tíz órakor felkerekedett velük és Szentgrótig menetelt, ahol a Zala mögött foglalt állást.*

[24.] *18-án Sármellékre vonult, ahol Chasteler márki, altábornagytól azt az értesítést kapta, hogy az 20-án Kiskomáromba vonul, és 21-én Keszthelynél vele egyesülni akar. Ezért ő tüstént előrenyomult Keszthelyre. Alighogy elérte azonban Keszthelyt, jelentést kapott, miszerint Marulas generális bevonult Szentgrótra és a nyomában van. Erről rögtön tudósította Chasteler-t, majd Hídvégnél visszavonult a Zalán túlra. Az éjszaka erős járőrök révén nyugtalanítottatta Szentgrótnál az ellenséget, úgyhogy amaz éjszaka egy órakor felkerekedett és Sümegre masirozott. Onnan pedig Veszprémbe vonult, miután megtudta, hogy ő már véghez vitte az egyesülését Chasteler-vel.*

[25.] *Így a június 22-i naptól az inszurrekcióval Chasteler márki parancsnoksága alatt állt. Az ő csapataival egyesülve ismét Szentgrótra és Zalabérre nyomult előre. Június 29-én a nádortól parancsot kapott, hogy vonuljon hozzá Komáromba. Június 30-án indult el Zalaberről és a legnagyobb rendben menetelt a Balaton háta mögött Székesfehérvárra.*

[26.] *Július 12-én érkezett Komáromba, ahol a nádor és a primás főherceg kegyesen fogadták. Komáromban csak éjszakára maradt. 13-án ugyanis a nádor, hozzávetőleg 10 000 főnyi lovassal és 18 ágyúval, továbbá a vele egyesült János*

főherceg a hadtestével elindult Komáromból, hogy a Bécs körül lévő ellenség után eredjen. Július 14-én Koroncóba érkezett. János főherceg ugyanakkor Szemerén volt a császárral. Itt érte el a kurír a főseregtől a császárt az elvesztett wagrami csata hírével és a Znaimban megkötött fegyverszünettel.

[27.] *Ekkor a két hadtestet a Rába mentén különböző védelmi és megfigyelő pozíciókba állították fel. Ő a Győrtől egészen Ikervárig terjedő előőrsparancsnokságot kapta. Az inszurrekciós csapatok szerencsésen véghez vitt megmentéséért és a már korábban teljesített, kiváló hadi szolgálataiért, Őfelsége, a császár Pápán, saját kezűleg odaadományozta számára a Mária Terézia Katonai Rend parancsnoki keresztjét.*

[28.] *A tábornokok a fegyvernyugvás egész ideje alatt a legnagyobb igyekezettel foglalatoskodtak az inszurrekciós csapatok kiképzésével. Végül olyannyira jutottak e faragatlan csapatoknál, hogy október 15-én Kiscsellnél a dandára a manőverezésben oly kiválóan produkálta magát, hogy elnyerte Őfelsége, a főhercegek és a teljes tábornoki kar osztatlan tetszését. Ezt követően hamarosan békekötésre került sor. November 19-én és 20-án Székesfehérvárnál, Őfelsége előtt, sor került az egész inszurrekciós lovasság hadiszemléjére. Ő még december végéig fenntartotta az őrvonalát a Rába mentén. 1810. január 15-éig aztán ő is feloszlatta az innesső oldali csapatokat és ezzel véget ért a magyar nemesi inszurrekció.*

Kurze Darstellung Der Lebensgeschichte des Generalen Baron Mesko
geschrieben blos für die Nachkommenschaft seiner eigenen Familie bis 1813
[Auszug für die Jahre 1808 und 1809]

[1.] 1808 in Früh Jahr, wurde ich zum General Feldwachtmeister befördert, und erhielt meine Brigade in Wienn. Statt meiner ist Obr[i]st Lieutenant Wlasits⁵⁰ von E[rz]H[erzog] Ferdinand Houssaren⁵¹ im Regiment Obrister geworden. In Wien blieb ich als Brigadier angestellt bis zum Ausbruch des Kriegs 1809. Ich wurde mit meiner Brigade in das Corps des EH Ludwig⁵² zugetheilt, dessen Avand Garde

50 Vlasits Ferenc Alajos (1766–1840) császári-királyi ezredes, utóbb altábornagy, 1832-től báró. Életére lásd Nagy-L., 2020. 405–406. p.; Réfi, 2014. 408–409. p.

51 A Ferdinánd Károly József főherceg (1781–1850), császári-királyi lovassági tábornok, utóbb tábornagy tulajdonában állt 3. számú császári-királyi huszárezred.

52 Lajos József Antal főherceg (1784–1864) II. Lipót tizenegyedik fia császári-királyi altábornagy, utóbb tábornagy.

bei der Vorrückung der General Radetzky⁵³ als älterer General im Range führte. Neid, Mißgunst mancher Höfem, und die um den EH Carl⁵⁴ herum waren, haben es dahin gebracht, daß man mir bei der Vorrückung; so lange es nemlich gut gieng, gar nichts zu thun gab. Ich blieb immer in der Lienie. Wie aber die Sachen von unser Seits anfiengen schlecht zu gehen, und die Armeen ihren Rukzug antratten, wurde ich mit meiner Brigade sogleich in die Arier Garde gesetzt.

[2.] Bei Landshut⁵⁵ machte ich die Arier Garde, und litt durch den Feind viel.⁵⁶ Ich behielt die Arier Garde Continuatio bis an den Inn, bis nach Öttingen,⁵⁷ wo wir uns unter den Feld Zeigmeister(!) Hiller⁵⁸ aufstellten, auch mußte ich seine Vorposten besorgen. Der Marchall Bessieres⁵⁹ runkte uns mit 20,000 Mann nach. Der F[eld] Z[eug] M[eister] Hiller mußte zu gunsten unserer unter dem EH Carl sich durch Böhmen retirirenden Haupt Armee eine Diversion machen. Er machte also die Disposition, den Bessieres der bereits bis Neumark,⁶⁰ und dessen Avand Garde bereits bis Willhering⁶¹ eine halbe Stunde vor Alt Ötting⁶² vorgeruckt war, anzugreifen. Ich erhielt das Commando über seine Avand Garde. Den 23ten Aprill Nachmittag um 4. Uhr grif ich seine Avand Garde,⁶³ welche aus einem Regiment Cavallerie und aus 2 Battaillons Infanterie bestund, an. Ich warf sie völlig, bis unter die feindliche Position von Neumark zurück, und es sind 3 bis 400 Mann vom Feind bei dieser Verfolgung in unsere Gefangenschaft gerathen. Andern Tag bei

-
- 53 Gróf Johann Joseph Wenzel Radetzky von Radetz (1766–1858) császári-királyi vezérőrnagy, utóbb tábornagy. A Habsburg Monarchia utolsó nagy hadvezére. Életére újabban lásd *Réfi*, 2018a. 77–84. p.
- 54 Károly Lajos főherceg (1771–1847), tescheni herceg, II. Lipót harmadik fia, tábornagy, hadügyi és haditengerészeti miniszter, a birodalmi haderő főparancsnoka (generalisszimusz). A francia háborúk kiemelkedő császári-királyi hadvezére.
- 55 Bajor Királyság; ma Németország. Az Isar partján fekvő város.
- 56 Az 1809. április 21-én lezajlott második landshuti ütközetről van szó.
- 57 Oettingen in Bayern, Bajor Királyság; ma Németország.
- 58 Báró Johann Karl von Hiller (1754–1819) császári-királyi altábornagy, majd tábornagy. Meskót ezúttal némileg megesalta az emlékezete, Hiller ugyanis ekkor, 1809 tavaszán még altábornagy volt, és majd csak pár hónappal később, 1809. augusztus 3-án nyerte el a tábornagyi rangfokozatot. Lásd *Schmidt-Brentano*, 2006. 43. p.
- 59 Jean-Baptiste Bessières (1768–1813) francia marsall, 1809. május 28-tól Isztria hercege.
- 60 Helyesen: Neumarkt an der Rott, Bajor Királyság; ma: Neumarkt-Sankt Veit, Németország.
- 61 Helyesen: Winhöring, Bajor Királyság; ma Németország. Egyértelműen erről az Altöttingenhez közeli településről van szó, nem pedig a jóval távolabb fekvő, felső-ausztriai Wilheringről.
- 62 Altötting, Bajor Királyság; ma Németország.
- 63 Természetesen Bessières elővédjéről van szó.

der Vorrückung des F[eld] Z[eug] M[eister] Hiller führte ich wieder seine Avant Garde, wobei ich sehr litt, denn ich mußte mit dem Bessieres seinem ganzen Corps eine Glockenstund lang⁶⁴ ganz allein aufnehmen, bis der F[eld] Z[eug] M[eister] Hiller mit seinem Truppen und Colons bei mir angelangt ist. Ich verlor in dieser Stund über über 300 Mann Todte und Blessirte. 2 Kanonen wurden mir durch das feindliche Geschütz demontirt. Endlich grifen wir den Feind vereinigt an. Bessieres wurde total zurück geschlagen. Aber alles dieses half zu nichts, denn wir mußten uns noch diese Nacht über den Inn zurückziehen, indeme Napoleon der französische Kayser über Scharding⁶⁵ vorzurucken drohte.

[3.] Hiller mußte sich also eilends über Bruckhausen⁶⁶ bis Althain,⁶⁷ und so weiters über Wels⁶⁸ bis hinter den Traun⁶⁹ nach Ebersberg⁷⁰ zurück ziehen. Ich machte seine Arier Garde. Bei Ebersberg litten wir alle sehr viel.⁷¹ Von Ebersberg gieng der Rückzug über Enns,⁷² Amstädten,⁷³ bis Mölk⁷⁴ weiter. In Mölk wurde ich mit einer Stipsiczischen Division,⁷⁵ und 2 schwachen Illirisch Wallachischen Battaillons⁷⁶ von der Armée detachirt, um die nacher Wienn von der Armée zu-

64 Értsd: egy teljes órán keresztül. A német kifejezés, „egy harangórán át” abból fakad, hogy akkoriban az emberek az óránkénti harangszóhoz igazították az időbeosztásukat, illetve ez alapján követték leginkább az idő múlását.

65 Schärding, Felső-Ausztriai Hercegség, Habsburg Monarchia; ma Ausztria.

66 Helyesen: Burghausen, Bajor Királyság; ma Németország.

67 Helyesen: Altheim, Bajor Királyság; ma Ausztria.

68 Felső-Ausztriai Hercegség, Habsburg Monarchia; ma Ausztria.

69 A Duna jobboldali mellékfolyója Felső-Ausztria és Stájerország területén.

70 Helyesen: Ebelsberg, Felső-Ausztriai Hercegség, Habsburg Monarchia; ma Linz városrésze, Ausztria.

71 Értsd: az 1809. május 3-án Ebelsbergnél lezajlott ütközetben. Ekkor ugyanis egy véres és elke-seredett utóvédharca került sor a Traun-folyó hídjánál a visszavonuló császári-királyi csapatok és az előrenyomuló francia erők között.

72 Felső-Ausztriai Hercegség, Habsburg Monarchia; ma Ausztria.

73 Amstetten (régies névalakban: Amstätten), Alsó-Ausztriai Hercegség, Habsburg Monarchia; ma Ausztria.

74 Melk, Alsó-Ausztriai Hercegség, Habsburg Monarchia; ma Ausztria.

75 Értsd: a 10. számú Stipsicz-huszárezred egy osztályával.

76 A 13. oláh-illír határőr-gyalogezred két zászlóaljáról van szó. Lásd *Wrede*, 1903. 303. p.

rük marschierende Landwehr,⁷⁷ und die 3te Linien Infant[erie] Bataillons⁷⁸ die aus lauter Recrouten bestunden zu deken, und ihre Arier Garde zu machen. Die Armee unter den Hiller hingegen zog sich bei Krems über die Donau. Dergestalt hatte Napoleon der Kayser Niemanden mehr vor seiner, als mich mit die handvoll Houssaren und denen wenigen Wallachen. Seine Avand Garde führte Marchall Odinott⁷⁹ mit 30,000 Mann, und dessen Vor Avand Garde bestund aus 10,000 Mann. Bonaparte rukte ihn mit 80,000 Mann nach. Ich mag in allen 1500 Mann gehabt haben – schöne Proportion.

[4.] Den 8ten May 1809 Abens gegen 6 Uhr erreichten mich 3 Cavallerie Regimenter vom Feinde in meiner Aufstellung vor Sieghards Kirchen.⁸⁰ Die aber, weil sie noch keine Infanterie bei sich hatten, mich diesen Abend aus der Position nicht forcieren konnten. In dieser Nacht schikte ich die Landwehr und die 3te Bataillons nacher Wien hienein, und ich bezoh noch diese Nacht die Position auf dem Riederberg,⁸¹ besetzte die Schluckten bei Burkersdorf⁸² bei Hitteldorf⁸³ und

77 Értsd: a Landwehr-alakulatokat, illetve azok egy részét. Az örökös tartományokban 1808–1809 folyamán felállított Landwehr a Habsburg Monarchia haderejének második vonalát képezte és kiegészítő fegyveres erőknek számított. A birodalom védelmére felállított, miliciaszerű intézmény 18 és 45 év közötti férfiakból állt, akik katonai szolgálatra nem voltak kötelezve, vagy kisebb egészségügyi problémák miatt egyenesen alkalmatlanná lettek nyilvánítva, de előbbieken kívül kiszolgált katonákat is behívhattak a Landwehrbe. Az V. koalíciós háború következtében 1809 áprilisában mozgósították a 150 zászlóaljba tömörült, összesen 145 000 főnyi gyalogosból és vadászból álló fegyveres erőt, amely szervezetileg időlegesen betagozódt a császári-királyi haderőbe, de önálló intézménynek tekintették és nem számított a reguláris alakulatok közé. Lásd *Nagy-L.*, 2013. 15. p.; *Wrede*, 1903. 89–92. p.

78 A sorjalogezredek 3. zászlóaljainak nagy része a háború kezdetén még nem volt teljes létszámmra feltöltve, így többségük csak később vonult a hadszíntérre.

79 Gróf Nicolas Charles Oudinot (1767–1847) francia hadosztálytábornok, utóbb marsall, 1810-től Reggio hercege. – Meskó leírása most is némiképp anakronisztikus, mivel Oudinot 1809 tavaszán még hadosztálytábornok volt volt, Napóleon ugyanis csak 1809. július 12-én nevezte ki marsallá. Lásd OUDINOT, Nicolas-Charles, duc de Reggio, (1767–1847), maréchal. <https://www.napoleon.org/histoire-des-2-empires/biographies/oudinot-nicolas-charles-duc-de-reggio-1767-1847-marechal/> (Hozzáférés: 2023. április 11.).

80 Sieghartskirchen, Alsó-Ausztriai Hercegség, Habsburg Monarchia; ma Ausztria. Bécstől 27 kilométerre nyugatra fekvő község.

81 384 méter magas, Bécs irányába vezető átjáró Sieghartskirchennél, a Bécsi-erdőnek nevezett, nagyrészt erdővel borított középhegységben.

82 Purkersdorf, Alsó-Ausztriai Hercegség, Habsburg Monarchia; ma Ausztria.

83 Hütteldorf, Alsó-Ausztriai Hercegség, Habsburg Monarchia; ma Bécs településrésze, Ausztria.

auch vor Baumgarten.⁸⁴ Meine Troupen waren also en echequie⁸⁵ aufgestellt. General Nordmann⁸⁶ stund bei Schönbrunn mit 2 Divisions Lichtenstein Houssaren. In dieser Stellung grif mich der Feind den 9ten May früh um 6 Uhr auf dem Riederberg mit vieler Infanterie, Artillerie und Cavallery an. Schritt vor Schritt vertheiligte ich eine Position nach der andere, so daß dem Feind erst Nachts um 10 Uhr gelungen ist, Hitteldorf zu besetzen, und ich bleib vor Baumgarten stehen, nur ein par Bichschuß vom Feind entfernt.

[5.] Mittags Anbruch den 10 May mußte auch ich mich nebst dem Generalen Nordmann nacher Wienn in die innere Stadt zurück ziehen. Ich logirte mich mit meinen Troupen auf dem Stephany Platz,⁸⁷ General Nordmann mit Lichtenstein Houssaren auf den Graben.⁸⁸ Nemlichen Tag früh zwischen 7 und 8 Uhr, kaum daß ich meine Troupen da aufstellte, sahe ich eine menge Bürgers vom Kärntner Thor⁸⁹ auf mich zu laufen, mit dem Geschreye [„]Herr General, der Feind ist am Kärntner Thor, wenn Sie nicht kommen, so drängt er ein.[“] Wer hätte es sich wohl vorstellen können, daß alle Thöre Wienns und die Bastions um diese Zeit mit Infanterie und Artillerie nicht schon gehörig besetzt wären. Aber wirklich war an diesem Thor noch kein bewaffneter Mann von uns. Ich ließ also Stipsicz und Lichtenstein Houssaren gleich aufsitzen, und mein Wallachisches Regiment mir nachmarschieren. Ich traf wirklich ein französisches Regiment Cavallerie

84 Alsó-Ausztriai Hercegség, Habsburg Monarchia; ma Bécs településrésze, Ausztria.

85 Helyesen: *en échiquier* = „sakkáblában”, sakkáblaszertű elrendezésben. Elsőként a rómaiak által alkalmazott harcrend, mely gyakorlatilag a csapatoknak két vagy több vonalon, oly módon történő felállítását jelentette, hogy a hátrább levő harcvonal csapata, az előtte levő csapatok közötti térköz mögé került. Lásd Pallas, 1893. 670. p.

86 Joseph Armand von Nordmann (1754–1809) császári-királyi vezérőrnagy, 1809. május 24-től altábornagy. Életére lásd *Réfi*, 2014. 269–270. p.

87 Stephansplatz. Bécs központi tere, közepén a császárváros egyik jelképévé vált gótikus székesegyházzal, a Stephansdommal.

88 A bécsi óváros központjának egyik legrégebb és legismertebb utcája. Nevét a korábban itt álló városfal előtt húzódó széles árokrol (németül: *Graben*) kapta, amely a XII. században került megszüntetésre, a helyén kiépülő utca azonban megőrizte az eredeti elnevezést.

89 Szó szerint „Karintiai kapu”, mai névformájában: *Kärntnertor*. A fenti események helyszíne egyértelműen nem azonosítható, mivel 1809-ben, közel egymáshoz, két, a városfalon átvezető *Kärntnertor* is állt a *Kärntner Straße* végén. Ugyanakkor Meskó nagyobb valószínűséggel az *Altes Kärntnertorra*, vagyis a régi „Karintiai kapura” gondolt, miután a közvetlenül az *Augustinerbastei* (Ágoston-bástya) mellett álló *Neues Kärntnertor*, új „Karintiai kapu” hivatalos megnevezése 1802–1812 között *Franzenstor* (Ferenc-kapu) volt.

vor dem Kärntner Thor mit vielen Voltigeurs⁹⁰ an, die da das Thor einsprengen wollten. Die Bastions lies ich sogleich mit meiner Infanterie und auch das Thor stark besetzen, lies dann das Thor öffnen, und machte mit meiner Cavallerie einen Ausfall auf den Feind. Wir warfen den Feind sogleich, und warfen ihn bis über die Maria Hülfers Linien,⁹¹ mit Verlußt vieler Todten und blessirten bis an ihre Armée, die uns da mit kartetschen-Dechargen empfieng zurück. Bei welcher Attaque wir einen Obristen 7 Officirs, worunter auch den Adjutanten von Odinott war, und etliche 70 Mann und Pferde gefangen nahmen. Ich verlohrt einen Todten Officier, ein anderer wurde blessirt, und 4 oder 5 blessirte Mann. EH Maximilian⁹² der in Wienn das Obercommando hatte, dankte mir für diese Expedition.

[6.] Noch diesen Nachmittag wurde ich in die Leopoldstadt⁹³ hienüber gesetzt, um die Verschantzungen an dem Prater⁹⁴ zu besetzen. Meine Vertheitigungs Linie erstreckte sich von der Leopoldstädter Brücke längst der Donau, bis an die Franz Brücke,⁹⁵ die aber abgebrannt war, dann vor dem Prater in denen Schantzen bis an die Tabor Brücke.⁹⁶ Der Prater längst der Donau war mit Observations

-
- 90 A *voltigeur*ök a francia könnyűgyalogság egy típusát jelentették. Első egységeiket 1804-ben állították fel. Utóbb, századonként, az egyes gyalogezredekbe tagolták be őket.
- 91 Az ún. *Mariahilfer Linie*-ről, vagyis a „Mariahilfi (sánc)vonalról” van szó. 1704-ben a kuruc betörések miatt Bécs körül félkör alakban egy 13,5 kilométer hosszúságú, négy méter magas, döngölt földből álló, kihegyezett cölöpsorokkal megerősített védelmi vonalat emeltek, három méter mélységű árokkal az előterében. 1738-ban a sáncfalat téglákkal erősítették meg. A röviden csak *Linie*-ként (árokvonat, ároksánc) emlegetett, belső vámhatárként is működő védelmi gyűrű, Bécs Mariahilf nevezetű elővárosát (ma Bécs városrésze) körülölelő szakaszát nevezték *Mariahilfer Linie*-nek. Lásd *Bencze*, 2001. 29. p.; *Nicolai*, 1784. 65. p.; <https://www.geschichtewiki.wien.gv.at/Linienwall> (Hozzáférés: 2023. április 24.).
- 92 *Miksa József* János Ambrus Károly főherceg (1782–1863) császári–királyi altábornagy, utóbb tábornagyalnok, a Habsburg-ház Este–Modenai ágának tagja.
- 93 Bécs I. Lipótról elnevezett egyik elővárosa, napjainkban Bécs városrésze.
- 94 Eredetileg császári vadászterület, 1766-tól azonban szabadon látogatható, nyilvános park a Leopoldstadban a Duna és a Duna-csatorna között, illetve ezek mentén. A XVIII. század végére már a bécsiek egyik kedvelt pihenő- és kiránduló helyévé vált a vásár- és ünnepnapokon. Így rövid idő alatt számos vendéglátóhely, kávéház, körhinta, körhintás, de volt itt hőlégballon, és gyakran rendeztek tűzijátékokat is. <https://www.vienna.at/die-geschichte-des-wiener-praters-vom-jagdgebiet-zum-vergnuegungspark/4643529> (Hozzáférés: 2023. április 24.).
- 95 Helyesen: *Franzensbrücke*. A II. Ferencről elnevezett, 1803-ban átadott híd a Duna-csatorna felett ívelt át és Weißenbrunn elővárosát kötötte össze a Jägerzeile nevű elővárossal és a Praterrel. <https://www.geschichtewiki.wien.gv.at/Franzensbr%C3%BCcke> (Hozzáférés: 2023. április 24.).
- 96 Ebben az időben a Duna két ága, a Kaiserwasser és az úgynevezett Nagy-Duna felett átívelő két fahíd egyaránt *Taborbrücke*-nek (Tabor-híd) nevezték, előbbi volt a kis, utóbbi a nagy *Taborbrücke*. Fentiekben valószínűleg az utóbbiról van szó. Lásd *Offenthaler*, 2005. 109. p.

Piquetter besetzt. In dieser Stellung erwarteten wir unser weiteres Schicksal. Der Feind bombardirte die Stadt Wienn in der Nacht von 11t(!) auf den 12ten May ganze Nacht, und hat den 11te Nachmittag unter dem Schutz einer zahlreichen Artillerie beim Lusthaus⁹⁷ im Prater, Infanterie in den Prater herüber gesetzt; meine Wallachen von dort vertrieben, und auch sogleich die Brücke geschlagen, die in einem Augenblick fertig werden konnte, weil dort die Donau nur einige Kl[a]ft[e]⁹⁸ breit ist.

[7.] Diesen Vorfall meldete ich sogleich dem EH Maximilian, und machte ihn den Vorschlag den Feind im Prater, sogleich mit Infanterie und Geschütz anzugreifen, und ihn noch heute über die Donau zurück zu werfen. F[eld]M[arschall] Lieut[enant] Bar[on] Kienmayer⁹⁹ war bereits mit 5 Bataillons Grenadiere da, der zugegen war, als ich diesen Vorschlag an den Erzherzog machte. Ich sagte ferner, der Feind müsse aber mit der Kern Truppe,¹⁰⁰ und nicht mit der Landwehr oder mit die 3ter Bataillons angegriffen werden, etc. etc. Der E[rz] Herzog antwortete mir darauf — [„]Nein dort wollen wir uns nicht raufen, sondern hier hinter der Schanze[“]. Antwort [„]Ich besorge hinter der Schanze durfte die Vertheidigung fehl schlagen, denn Ihre Landwehr und 3ter Bataillons werden den feindlichen Anfall morgen nicht aushalten, und sie werden sich auf die Tabor Brücke und in die Leopoldstadt flüchten, wodurch der Feind ein ungeheures Uibel an uns stiften wird“. Alles dieses half nichts, der Feind wurde nicht angegriffen, und auch in der Schanze nicht abgewartet, sondern der EH Maximilian zog sich in der Nacht mit denen Truppen über die Tabor-Brücke über die Donau, und früh bis 9 Uhr wurde diese große Brücke schon ganz abgebrannt, und die Stadt Wienn capitulirte sogleich.

97 A *Lusthaus* (tkp. „Mulatóház” vagy „Kéjház”) egy pavilon jellegű épület a Praterét átszelő, 4,5 kilométer hosszú központi fasor, a *Hauptallee* délkeleti végén. Már a XVI. század közepétől állt itt egy császári vadászház, a „*Grüne Lusthaus*” amelyet 1781–1783 között nyolcszögletű pavilon formájában építettek újjá. A máig álló épület számos esetben jelentős ünnepek színteréül is szolgált. Lásd [https://de.wikipedia.org/wiki/Lusthaus_\(Wien\)](https://de.wikipedia.org/wiki/Lusthaus_(Wien)) (Hozzáférés: 2023. április 25.); <https://www.geschichtewiki.wien.gv.at/Lusthaus> (Hozzáférés: 2023. április 25.).

98 Klafter = öl. Mint hossz mérték, egy bécsi öl, mai mértékegységben megadva 1,896 métert tett ki. Ettől csak kis mértékben tért el a budai és a pozsonyi öl, amelyek egyaránt 1,901 méternek feleltek meg. *Bogdán*, 1990. 177–178, 184–185. o

99 Báró Michael von Kienmayer (1755–1828) császári-királyi altábornagy, 1809. augusztus 3-tól lovassági tábornok.

100 Vagyis a harcedzett és megfelelően képzett sorcsapatokkal.

[8.] Die in Wienn gestandenen Truppen suchten ihre Corps auf. Ich traf meine vorige Brigade in Stammersdorf¹⁰¹ bei Wienn wieder an, die ich wieder übernahm, und nun hatte ich statt den EH Ludwig, den F[eld] Z[eug] Meister Fürst Reuss¹⁰² zu meinen Corps Commandanten. Hier blieb die Armée bis zum 20te May ruhig stehen, bis Napoleon den Uibergang mit seiner ganzen Armée über die Lobau¹⁰³ unter Wienn in Ausführung gebracht hatte. Den 19ten und 20ten May hatte der Feind die disseitige Gebüsch an der Lobau, und auch die Dörfer Aspern¹⁰⁴ und Eslingen¹⁰⁵ besetzt. Den 21ten May runkte die Armee in mehreren Collonen gegen die Lobau vor; um den Feind anzugreifen. Ich wurde mit meiner Brigade dem F[eld] Z[eug] M[ei]st[e]r Hiller, also den 6ten Armée Corps zugetheilt. Diese Collone runkte auf Aspern vor. Um 4 Uhr Nachmittag fielen die ersten feindlichen Schüsse auf mich, als ich da den Feind recognoscirte.

[9.] Die Bataille begann um ½ 5 Uhr, von allen Seiten mit der fürchterlichsten und noch nie erlebten Canonade. Die Kanonen Kugeln und Haubitz Granaden flogen um uns herum so dik und häufig, als sonst in einem starken Musqueten Feuer die kleinen Kugeln. So dauerte diese mörderische Canonade bis in die Nacht 10 Uhr; ohne daß eine oder andere Theil einen Schritt wich; außer Aspern welches dem Feind spät Abends abgenommen wurde. Um 1/2 7 Uhr Abends attaquirte der Feind mit 4 Cuirassier Regimente unser Centrum, alwo General Wecsey¹⁰⁶ mit 2 Cavallerie Regimente stund, und warf den Wecsey zurück, wodurch das Centrum gesprengt wurde. Ich sah dieses. Um die Ordre de Bataille herzustellen, nahm ich das Regiment Kienmayer Houssaren, eilte von der Seite von Aspern dem Centro im Galopp zu Hülfe, nahm die 4 Cuirassier Regimente in Flanke und Rücken, und warf sie bis hinter ihre Infanterie zurück, wodurch das Treffen wieder hergestellt wurde. Die Armee blieb über Nacht auf den Platz stehen, wo die Canonade aufhörte; also beide Armeen nur eine halbe Kanonen Schluß Weite

101 Alsó-Ausztriai Hercegség, Habsburg Monarchia; ma Bécs településrésze, Ausztria.

102 XV. Henrik, Reuß-Plauen hercege (1751–1825) császári-királyi tábornagy, utóbb címzetes tábornagy. Tábornagyi kinevezésére pont a fent említett időszakban, hivatalosan 1809. május 18-án került sor.

103 Nagy kiterjedésű ligetes árterület a Duna bal partján, amely a XIX. század elején, jóval a Duna szabályozása előtt, a folyam különböző ágai által körülölelve, egy szigetet képezett. Napjainkban nagyobb része Bécshez, kisebb része pedig Groß-Enzersdorf településhez tartozik.

104 A Lobau mellett fekvő alsó-ausztriai község; ma Bécs városrésze.

105 Helyesen: Eblingen, alsó-ausztriai község a Lobau és Aspern szomszédságában; ma Essling néven Bécs településrésze, Ausztria.

106 Nagybodolói báró Vécsey Péter (1768–1809) császári-királyi vezérőrnagy. Életére lásd Nagy-L., 2020. 401–402. p.; Réfi, 2014. 407–408. p.

Entfernung von einander. Schon um 3 Uhr früh den 22ten May fieng die Plenkerey von beiden Seiten wieder an und das Kanonen Feuer um 4 Uhr, und um 5 Uhr früh waren beide Armeen in der schrecklichsten Bataille, die seit mehreren hundert Jahren geliefert, und nicht erlebt wurde, engagirt. Mit gleicher Wuth, mit gleicher Anstrengung wurde den ganzen Tag durch bis Nachts 10 Uhr von beiden Seiten gerauft. Mehreren Attaquen wurden von beiden Seiten gegen einander mit vielen Verlust angesetzt. Aspern wurde die Tag durch uns Siebenmahl genommen, und Siebenmahl wieder verlohren. Das Achtemal haben sich unsere Troupen erst in Aspern behauptet; mit einem Wort; alles was da war musste mitwirken, um diese fürchterliche Schlacht zu gewinnen. Der Feind verlohrt die Bataille, denn er zog sich in der Nacht auf den 23ten in die Lobau zurück. Der Feind verlohrt bei dieser Bataille an Todten und Blessirten dann Gefangenen über 40,000 Mann, und wir über 20,000 Mann auf dem Champ de Bataille. Wir haben an feindlichen Gewehr[en] von allem 17,000 Flinten und 2000 Curasse aufgeklaut. Man kann den entsetzlichen Verlust nun leicht berechnen.

[10.] Mittlerweile rukte die adeliche hungarische Insurrection bei Raab über Hals und Kopf zusammen. Sie war die halbscheid noch nicht montirt, zur Hälfte mit schlechten, unbrauchbaren Waffen versehen, und gar nicht exercirt, und in denen Waffen ganz ungeübt. Die Nation verlangte zu der Insurrection National Generäls. Ich wurde also nach der Bataille von Aspern den 28ten May zu dieser Insurrection übersetzt, und mußte eilen bei ihr so geschwind als möglich bei Raab einzutreffen. Allwo ich auch den 2ten Junii schon eingetroffen bin. Den 3ten Junii mußte ich schon das Vorpostens Commando dieser Troupp über der Rabcza gegen Wieselburg¹⁰⁷ vor meiner Fronte und in meiner linken Flanque, gegen Csorna und respective Oedenburg übernehmen. Der Feind stund bereits in Wieselburg, Oedenburg, Csorna, Güns, Körmend und überall jenseits der Raba. Es war die italiänische Armee mit dem Vice König¹⁰⁸ 42,000 Mann stark¹⁰⁹ in dieser Gegend. Der Feind hat meinen Vorposten tag täglich beunruhigt, und es war eine schwere

107 Moson, akkoriban mezőváros Moson vármegyében; ma Mosonmagyaróvár településrésze.

108 Az itáliai alkirály, Eugén, vagyis Eugène Rose de Beauharnais császári herceg (1781–1824) I. Napóleon mostohafia. Helytelen magyarítással gyakran Jenőként is említik.

109 A fenti számadat némileg túlzó. A francia Itáliai Hadsereg létszáma ugyanis eredetileg körülbelül 30–36000 fő lehetett, ehhez ugyanakkor hozzávezényelték a mintegy 5000 fős Lauriston-különítményt is. Így Eugén összesen 35–41000 fővel rendelkezhetett. A létszámadatokra vonatkozóan lásd *Gill*, 2006. 248. o.; *Horsetzky*, 1905. 202. p.; *Stein*, 2006. 191. p.

Sache die Insurrectionen Mannschaft die noch nie vor den Feind gedient hat, vor den Feind in der Ordnung zu erhalten.¹¹⁰

[II.] Mittlerweile zog der Vice König seine Armee bei Körmend zusammen, und ist mit selber über Sárvár, Kis Czell,¹¹¹ gegen den EH Johann,¹¹² der mit seinen Truppen bei Papa stand, vorgeruckt. Bei Karakó¹¹³ und Papa sind zwey kleine Gefechte zwischen den EH Johann, vereinigt mit 2 Regimenten Insurrection Cavallerie und zwischen den Feind vorgefallen, wobei unsere Truppen der Uibermacht weichen mußten.¹¹⁴ Von Pápa zog sich der EH Johann über Csanak¹¹⁵ bis Kis Megyer¹¹⁶ vor Raab zurück. Hier vereinigte Er sich mit dem EH Palatinus¹¹⁷ und mit der Hungarischen Insurrection, die dazumal nicht über 10,000 Mann stark war, wie gesagt noch nicht organisirt, nicht exercirt, schlecht bewafnet, und nur zur Hälfte montirt. Dem EH Johann betrogen seine Truppen in allen 16,000 Mann, also waren die beiden Corps 26,000 Mann stark. Die feindliche Armee unter dem Vice König betrug 42,000 Mann. Mit dieser unverhältnißmäßigen Macht erwarteten die 2 E[rz]Herzoge den Vice König bei Raab.¹¹⁸ Raab war auf

110 Értsd: az ellenséggel történő harcérintkezések során.

111 Kiscell, Vas vármegyei falu; ma Celldömölk településrésze.

112 János József Fábián Sebestyén főherceg (1782–1859) II. Lipót kilencedik fia, császári-királyi lovassági tábornok, utóbb tábornagy.

113 Vas vármegyei falu.

114 A Marcal vonalán június 9-étől zajló, kisebb csatározásokat követően, június 11-én került sor Karakó és Dabróka térségében egy ütközetre. Másnap, június 12-én pedig Pápán voltak jelentősebb utóvédharcok. Lásd *Nagy*, 2003. 121–132. p.; *Nagy-L.*, 2012. 205–213. p.; *Vizi*, 2014. 188–190. p.

115 Győr vármegyei falu; ma Ménfőcsanak néven Győr városrésze.

116 Szabad puszta Győr vármegyében; ma Kismegyer néven Győr településrésze.

117 Értsd: a nádorral, vagyis József főherceggel.

118 Meskó adatai valószínűleg kevésbé pontosak. Jóllehet az ütközetben résztvevő haderők létszámát illetően elég nagy a bizonytalanság és a szakirodalomban meglehetősen túlzó adatok is napvilágot láttak, az biztonsággal kijelenthető, hogy a fentiekben közölteknél kedvezőbbek voltak az arányok a császári-királyi erők szempontjából. A mérvadóbb források alapján ugyanis a francia Itáliai Hadsereg létszáma Györmél 30000 és 41000 főre tehető, a János főherceg vezette, ún. Belső-Ausztriai Hadsereg és az insurrekció összevont erői ezzel szemben 22000 és 37000 fő között lehettek. Bár pontos adatok a lövegek tekintetében sem állnak rendelkezésre, az ugyanakkor bizonyos, hogy a tüzérség terén egyértelmű és jelentős francia fölény érvényesült, ami, a közismert tényezők mellett, nagymértékben elősegítette a franciák győzelmét. A számadatokra vonatkozóan lásd HIM HL A magyar nemesi felkelés iratai, 1809. 13/37. 5. 8. p.; *Nagy*, 2003. 140, 141. p.; Österreichs Kriege 107–108. p.

20 Täge aprovisionirt und mit einer Verhältnüßmäßigen Garnisson versehen.¹¹⁹ Zwischen der Raba und Rabcza waren weitschichtige Verschanzungen angelegt, die die Fronte der Stadt gegen Wieselburg zudekten.

[12.] Den 12ten Junii wurde die Ordre de Bataille ertheilt. Ich erhielt die Vert-
heitung dieser Schanzen mit 5 Bataillons Infanterie, 10 Kanonen, und 2 Divisi-
on und 1 Fliegl Houssaren lauter Insurections Troupen in allen 5500 Mann und
bis 1500 Pferde.¹²⁰ Wohl zu merken, alle Brüken an der Raab bis Marczaltó,¹²¹
waren durch uns abgebrochen und zernichtet; die Rabcza Brücke bei Abda, und
auch die Brücke bei Lesvár¹²² über den tiefen und breiten Morrast, der von der
Rabcza herrührt, war ganz zernichtet. Alle Schiffe auf der Donau waren 2 Täg
vorher nacher Comoren hienab geschafft. Ich war also durch Wässer und Schant-
zen von allen Seiten umgeben, nur die einzige Brücke bei Raab über die Raba war
noch zu meiner Communication mit der Armée übrig. Den 13ten Nachmittag rukte
der Feind mit seiner Avand Garde vor. Es geschahen einige wechselseitige Caval-
lerie Attaquen, die aber uns zu nichts führten, nachdeme der Feind die Anhöhe
von Csanak und Baraty¹²³ gegen Abend mit Infanterie besetzte, und Meister der

119 A Péchy Mihály mérnökkari ezredes vezette győri várórség létszáma valamivel több mint 1850 fő lehetett. Az 1809. június 29-i állománykimutatás alapján 1832 fő volt a pontos létszám, ehhez azonban hozzá kell számítanunk az ostrom idején elhunyt, illetve fogságba esett néhány katonát is. A báró Franz Ertel von Krehlau ezredes (1809-ben tábornoki alezredes) jelentésében szereplő, és ennek nyomán széles körben elterjedt, 1500 fős adat minden bizonnyal téves. Előbbiekre lásd *Lenkefi*, 2012. 98–101. p.; valamint HIM HL A magyar nemesi felkelés iratai, 1809. 13/37. 13. p.

120 Meskó a nádornak 1809. június 14-én este 11 órakor írt jelentésében lényegesen pontosabban adja meg a csoportosítása összetételét. Ez alapján a következő erők álltak a rendelkezésére: a pozsonyi és a nógrádi felkelő lovasezredek egy-egy osztálya, fél századnyi felkelő lovas a Jászkun kerület osztályából, amely szintén a nógrádi lovasezred kötelékébe tartozott, valamint a pozsonyi, a nógrádi, a nyitrai és a vasi gyalogszázlójak, végül a Fejér vármegyei gyalogos osztály és tíz ágyú. (Lásd Meskó 1809. június 14-i jelentése a nádornak. Idézi: *Ács*, 1994. 29. p. és *Vizi*, 2014. 195. p.) A fentiekben Meskó a gyalogság tekintetében némiképp leegyszerűsít, és nemes egyszerűséggel a Fejér vármegyei osztályt is zászlóaljnak tekinti. A hadosztály tábornoki főnökének, Ferdinand von Voith őrnagynak a visszaemlékezései alapján az is kiderül, hogy a Meskó által, ugyancsak leegyszerűsítve, összefoglalóan ágyúnak nevezett lövegek megosztása a következő volt: három hétfontos tarack, négy hatfontos ágyú és három háromfontos ágyú mozdonyal együtt. (Lásd *Voith*, 1894. 155–156. p.). Végül, a létszámát tekintve, a hadosztály az 1809. június 23-i kimutatás szerint 5746 fővel rendelkezett. Lásd HIM HL A magyar nemesi felkelés iratai, 1809. 6/147. számozatlan 2. p.

121 Mezőváros Veszprém vármegyében; ma: Marcaltó.

122 Pusztá Győr vármegyében. Területe ma Győr része.

123 A Csanak, Kis- és Nagybarát, valamint a Kis-, Nagy-, illetve Káptalannyúl falvak vonalában húzódó magaslatoiról van szó. Vö. *Veress D.*, 1987. 121. p.

ganzen Gebürgs Kette bis an die Abtey St Martin war.¹²⁴ Auf den Morgigen Tag war nun die Bataille voraus zu setzen.

[13.] Den 14ten Junii nachmittag um 2 Uhr grif der Vice König unsere 2 Corps von allen Seiten heftig an.¹²⁵ Die Schlacht war hitzig. Um 5 Uhr Nachmittag war die Schlacht zum Vortheil der Franzosen bereits entschieden. Unsere 2 Corps reirirten sich in Eil Märschen über Ács nach Comoren, und ich wurde in meinen Verschantzungen ohne Verhaltungs Befehle, ohne nur einen Aviso zurück gelassen. Ich besetzte sogleich die Raba Brücke bei Raab mit Infanterie und Artillerie, und hielt alles zum Empfang des Feindes in Bereitschaft. Mit einem Theil der Armee cernirte der Feind sogleich die Stadt Raab, und mit dem andern Theil verfolgte er die 2 E[rz] Herzoge bis Ács.

[14.] Ich sah nun daß ich mit meinen Truppen durch die feindliche Armée gänzlich abgeschnitten war. Um mich jedoch von der Möglichkeit des Durchkommens an einen oder den andern Punkt selbst zu überzeugen, ritt ich gegen 6 Uhr Abends bis zum Bariere auf der Strasse, die nacher St Ivany¹²⁶ führet vorwärts. Als ich an das Bariere anlangte, kam gerade ein französischer Parolant gegen mich mit 1 Trompeter und 2 Cavalleristen an. Ich hatte 1 Corporal und 1 Ordonanzen bei mir. Ich fragte ihn sogleich was er wolle? Antwort.¹²⁷ [„]Ich bin der Divisions General Lauriston.¹²⁸ Ich sehe daß Sie auch General sind, vermutlich der Commandant von Raab. Ich fordere Sie im Nahmen des Vice Königs auf, die Festung Raab samt allen Schanzen sogleich zu übergeben. Es wird Ihnen eine Ehrenvolle Capitulation zugestanden, widrigenfalls wir gleich vorruken, und die Stadt bombardiren werden.[“]

[„]Sagen Sie den Vice König, ich werde Ihre Aufforderung dem Commandanten sogleich mittheilen.¹²⁹ Ich glaube aber nicht, daß der Commandant die Stadt,

124 A Győr vármegyei Szent Márton (ma: Pannonhalma) mezőváros melletti, akkoriban Szent Márton-hegynek nevezett dombon található bencés apátság; ma: Pannonhalmi Bencés Főapátság.

125 A János főherceg vezette, ún. Belső-Ausztriai Hadsereget és a József főherceg alárendeltségében álló inszurgens hadakat.

126 Győr vármegyei falu; ma Győrszentiván néven Győr városrésze. Ha itt szabad lett volna az út, akkor nyilván ebben az irányban vonult volna el Meskó Komáromba, és aligha masírozik keresztül a fél Dunántúlon.

127 Az „Antwort” kifejezés az eredeti szövegben aláhúzva szerepel.

128 Gróf Jacques Jean Alexandre Bernard Law de Lauriston (1768–1828) francia hadosztálytábornok, utóbb marsall, 1817-től őrgróf (márki).

129 Értsd: a városparancsokkal.

weder die Verschanzungen Ihnen heute übergeben wird.[“] Damit sind wir von einander.

[15.] Von der Unmöglichkeit mich hier zu unsere Armee anzuschließen völlig überzeugt, und da ich wegen den gänzlichen Mangel an Schiffen, auch nicht in die Schütt mich übersetzen konnte, faßte ich augenblicklich den Entschluß, mich nicht unter den Mauern der Festung Raab schändlich zu ergeben, sondern mich in Rücken des Feindes so gut als möglich durch zu schlagen, um wenigstens dieses Insurrections Corps mit Ehre zu retten. Diesem Entschluss zu Folge lies ich alle Truppen, die in denen Vorstädten aufgestellt waren, Nachts um 10 Uhr über die Raaber Brücke herüber ziehen; die Brücke dann abwerfen. Nun mußte ich bei Leswár noch in dieser Nacht eine Brücke bauen lassen, weil mein Rückzug nur durch diesen einzigen Weeg bewirket werden konnte. Aus der Neustadt Raab¹³⁰ requirirte ich sogleich alle Zimmerleute und Müllers, lies die von der Raber Brücke abgetragene Balken und Pfosten auf mehrere Wägen aufladen, und schikte selbe unter Bedekung 2 Stunden vor meinen Aufbruch nach Leswár voraus, die da über den morastigen Arm der Rabcza die Brücke bauen sollten. Nach Mitternacht, nachdem ich eher den Oberlieutenant Graf Szechenyi¹³¹ vom General Staab auf einen kleinen Schifchen auf der Donau mit den Rapport zum EH Palatinus nacher Comoren abschikte, daß ich mich nicht ergeben, sondern den Entschluß gefaßt hätte, mich mit der Insurrection im Rücken der Feindlichen Armee durchzuschlagen.¹³² Ich brach dann mit meinen Truppen aus der Verschanzungen und von Raab unter denen größten militairischen Vorsichten nach mitternacht auf.

[16.] Ich bemerkte es, wie sehr die Insurrections Truppen, und selbst ihre Commandanten nach der verlohrenen Bataille verzagt waren. Ich lies daher ihre Chefs vor unsere Aufbruch zu mir kommen, und redete sie folgenderweise an. [„] Ihre Gesichter meine Herren zeigen mir die Verlegenheit an, in welcher Sie sich gegenwärtig befinden. Ich will Sie daraus befreien(!), und das Corps, wenn es sonst Gottes Wille ist, auch von der Gefangenschaft retten, wenn Sie mir nur 2 Sachen, die ich von Ihnen und von Ihrer Truppe verlange, zugestehen wollen.

130 Újváros, napjainkban Győr egyik városrésze, abban az időben a Rába és a Rábca között elhelyezkedő külvárosa.

131 Az ifjú gróf Széchenyi Istvánról (1791–1860), a későbbi politikusról és államférfiről, a „legnagyobb magyarról” van szó, aki 1809 áprilisától a magyarországi insurrekció főszállásmesteri törzsének (táborkarának) főhadnagya volt. Lásd *Ács*, 1994. 15–16. p.

132 Széchenyi számára, küldetésének bátor és eredményes végrehajtásáért, utóbb, a hadműveletek lezárultát követően, 1809. augusztus 25-én Tatán I. Ferenc a legteljesebb megelégedését nyilvánította ki. Meskó, a visszavonulásról szóló jelentésében, maga is a legnagyobb kegyre ajánlotta az ifjú főhadnagyt. Lásd *Gömöry*, 1889. 495. p., valamint *Zichy*, 1896. 25., 28. p.

[?] Alle insgesamt[:] Ich soll verlangen was ich wollte; alles würden Sie mit der heiligsten Pünktlichkeit befolgen. Erstlich, [,]Ich bitte Sie meine Herrn und auch ihre Troupp um Ihr Zutrauen zu mir, dann, um die Ausdauer nur zwey tägigen forcirten Märche, dann sind wir, wie ich hoffe, gerettet.[?] Mit herzlichen Dank riefen Sie mir zu[:] Ich sollte Sie führen, selbst gegen der Feind anführen, sie wollen es beweisen, daß sie meiner Achtung, und meines Zutrauens würdig sein wollen.

[17.] Damit gieng der Marsch vor sich. Nach mitternacht um 3 Uhr erreichte ich Leswár, wo die Brücke erst in einer halben Stunde fertig wurde. Ich passirte die Brücke mit meinem ganzen Corps, Infanterie, Cavallerie, Artillerie und bis 30 mit Reserve Munition beladenen Wägen. Hinter meiner lies ich diese Brücke sogleich zerstöhren, damit mir der Feind durch dieselbe nicht so leicht nachkommen kann. Kaum war ich von Leswár eine halbe Stunde vorwärts, so kam ein mit Vorspann¹³³ fahrender französischer Courier nebst einen(!) Chasseur¹³⁴ in einer Kalesse¹³⁵ mir entgegen gefahren. Er wurde gleich aufgefangen, seine Depesche zerrisse er aber gleich auf kleine Stückhen. Beide schlummerten, wie sie in meine Avand Garde verfielen. Was war es? Der Courier kam vom Vice König mit dem Befehl an den Divisions Generalen Le Brün,¹³⁶ er möchte sogleich mit seiner Division Cavallerie, die noch längst der Rabcza vertheilt war, und aus 4 Cavallerie Regimenten und 12 Kanonen bestand aufbrechen, und mich in denen Verschanzungen von Raab einschließen. Der Courier ein Capitain, war der Adjutant des Divisions Generalen La Salle,¹³⁷ den ich noch von seiner Gefangenschaft im

133 Előfogat. Jobbágyi kötelezettség, melynek értelmében előbbieik kötelesek voltak lovaikat, szekereiket hadi, állami és vármegyei szolgálatra bocsátani. Így adott esetben katonákat, tisztviselőket is kellett szállítaniuk. Így hívták azonban a városi, falusi közfuvarozást is. Ez esetben nyilván a franciák kényszerítették valakit a fuvarozásra.

134 A francia császári haderőben *chasseur*, vagyis „vadász” néven könnyűgyalogos és könnyűlovas alakulatok is rendszeresítve voltak. A Meskó által említett katona ezek egyikének lehetett a tagja.

135 Kalesche. Fedetlen, könnyű, négykerekű, rugós, személyszállító lovas kocsis, homokfutó.

136 Anne-Charles Lebrun (1775–1859) francia dandártábornok, utóbb hadosztálytábornok, 1810-től gróf, 1824-től Plaisance hercege. Meskó, tévesen, az ő említésekor is a későbbi rangját használja. Lebrun ugyanis csak 1812-ben lépett elő hadosztálytábornokká, 1809-ben még csupán dandártábornok volt. Nem kizárható ugyanakkor az sem, hogy Meskó téved a személyét illetően és helyesen Lasalle hadosztálytábornokról van szó.

137 Antoine-Charles-Louis de Lasalle (1775–1809) legendás francia huszártiszt, utóbb hadosztálytábornok, 1808-tól gróf.

Suser Thal gut kannte.¹³⁸ Die Vorspann hat in der Nacht den Weeg verfehlt, und das Geschik sorgte so gut für uns.

[18.] Ich war bereits in der Gegend von Kony ohngefähr den 15ten Junii früh um 7 Uhr, als ich schon eine starke Canonade bei Raab hörte. Meinen Marsch setzte ich weiters fort, über Bágyok¹³⁹ und Csanak. Dies ist ein anders Csanak, nicht jenes bei Raab.¹⁴⁰ In Csanak allwo ich um Mittagszeit eintraf, erfuhr ich, daß nur 1 Stund vor meiner ein ganzes feindliches Cavallerie Regiment mit 2 Kanonen vorbei marschieret, und sich in Szany, eine Stunde von Csanak, einquartirt haben soll, und daß selbst in Szyli Sarkany,¹⁴¹ welches von Csanak nur eine vierthel Stunde entfernt ist, französische Cavallerie stehe. Ich marschirte in der mir einmal vorgehomenen Direction, um diesen Tag noch Wagh¹⁴² zu erreichen, und da die Raba zu passiren und zu übernachten, fort. Allein die Cavallerie von Szyli Sarkany entdeckte mich. Nur bald rukte sie, ohngefahr 200 Mann, gegen mich aus. Ich stellte mich ihr mit 400 Mann Houssaren und 2 Kanonen entgegen. Hinter meiner lies ich bey Szyli¹⁴³ die ganzen Insurections Troupen en Ordre de Bataile aufmarschieren, weil ich auch von den Cavallerie Regiment, welches in Szany war, auf den Allarm einen Angriff erwartete. Von Szany wurde gegen mich nur eine Escadron detachirt. Als die Franzosen sahen, daß ich so stark an Troupen sey, ohne zu wissen, was dies eigentlich vor(!) Troupen wären, und nach einigen wohl anbrachten Kanonenschüssen in dieselben, zogen sie sich zurück. Die von Szyli Sarkany gegen Oedenburg, und jene von Szany über die Raba nach Marczaltó und Papa. Hier fiengen wir einen feindlichen Curir mit Depeschen von Vice König an den Kayser Napoleon auf, und wurde 13 feindliche Cavalleristen zu Gefangenen gemacht.

[19.] Mit Sonnen Niedergang erreichte ich Wagh mit meinen Truppen. Ich lies vor meiner Fronte alle Brüken über die Raba abbrechen, und blieb da im Walde über Nacht. Die Vorposten wurden während dem ganzen Rückzug immer nach

138 Meskó ugyanis 1800 júniusában foglyul ejtette az akkor még ezredesi rangban szolgáló Lasalle-t, akit sármos, jól nevelt emberként jellemezett.

139 Bágyók, másként Bágog. Sopron vármegyei falu; ma Bágogysovát településrésze.

140 A Csorna közelében fekvő, Sopron vármegyei Csanak, másként Csanok faluról, a mai Rábacsanakról van szó, szemben a Győr vármegyei Csanakkal, illetve Csanakhegygel, amelyek ma Győr egyik városrészének, Ménfőcsanaknak a településrészei.

141 Szili Sárkány, Sopron vármegye; ma: Szilsárkány, Győr-Moson-Sopron vármegye.

142 Vág. Sopron vármegyei falu a Rába bal partján; ma Győr-Moson-Sopron vármegye.

143 Szil, Sopron vármegyei mezőváros; ma község Győr-Moson-Sopron vármegyében Szilsárkánytól öt kilométerre délre.

militairischen Raison ausgestellt, und das Corps jederzeit en Ordre de Bataille in haltbare Positions aufgestellt, und so auch en Ordre de Bataille in der Collone marchiret. Hier ereignete sich der Fall, daß einige Trenneurs¹⁴⁴ von der Infanterie hinten plenkelteten. Ich wollte unbemerkt marschieren, durch dieses Plenkeln war ich von allen Seiten um so mehr entdekt. Ich gab also noch diesen Abend sammentlichen Troupen den Befehl aus, daß derjenige, der auf dem Marsch oder auch sonst, den Feind ausgenohmen, plenkele, und dadurch einen falschen Alarm verursachen wird, ich ihn ohne Gnade sogleich erschießen lassen würde. Ich mußte bei dieser Troupe sogleich die äußerste Schärfe anwenden. Den 16ten May¹⁴⁵ mit Tages Anbruch brach ich von Wagh auf, und marschirte über Wönös-zk,¹⁴⁶ Kis Czell, Ság,¹⁴⁷ Jánosháza¹⁴⁸ bis Kis Megyer,¹⁴⁹ hinter die Marczal,¹⁵⁰ in das Szalader Comitát, alwo ich mich wieder hinter der Marczal aufstellte.

[20.] Dies waren die 2 forcirten Märsche die ich voraus sah, ohne welchen, uns die feindliche Cavallerie von Raab, sicher eingeholet, zerstreut, oder zu gefangenen gemacht haben würde. Den ersten Tag war ich 18 ganze Stunden auf den Marsch, 2 Stunden davon rechne ich zu den Angrif bei Szyli Sarkany ab. Diesen Tag sind 4 Infanteristen vor Mattigkeit umgefallen und auf den Marsch gestorben. Den 2ten Tag hab ich auf den Marsch 19 Stunden zugebracht. Auch hier kann ich 3 Stunden von den feindlichen Angrif bei Kis Czell und Zsákfa¹⁵¹ abrechnen. Diesen Tag um Mittagszeit, als ich mich zu Kis Czell näherte, erfuhr ich von dem Vize Ispany Wajda¹⁵² des Eisenburger Comitats, der gerade von Steinamanger nacher Papa fuhr, daß den nemlichen Tag 4 bis 5000 Franzosen nacher Sárvár einruken würden. Sárvár ist von Kis Czell nur 2 kleine Stunden Wegs; und in denen Dörfern um Kis Czell herum waren überall feindliche Infanterie und Cavallerie Depots verlegt. Selbst in Kis Czell und auch in Dömölk,¹⁵³

144 Helyesen: Traineurs.

145 Nyilvánvaló elírás, természetesen június hónapról van szó.

146 Vönöczk, Vas vármegye; ma: Vönöck.

147 Vas vármegyei falu; ma Alsóság néven Celldömölk része.

148 Mezőváros Vas vármegyében; ma város ugyanott.

149 Helyesen: Megyer, Vas vármegye; ma Veszprém vármegye. Sümegtől 11 kilométerre északnyugatra fekvő kis falu a Marcal bal partján.

150 Mai névformájában: Marcal. A Bakonyban eredő folyó, a Rába jobboldali mellékvíze.

151 Isákfa, vagy másként Izsákfalva, Vas vármegye; ma Izsákfa néven Celldömölk része.

152 Rábabogyoszlói Vajda Antal Vas vármegyei első alispánról van szó. Lásd *Nagy*, 1865. 10. p.

153 Akkoriban két ilyen nevű falu is létezett Vas vármegyében egymás szomszédságában: Pór- és Nemesdömölk, melyek ma egyaránt Celldömölk részei.

Inta,¹⁵⁴ Mihályfa,¹⁵⁵ Simonyi¹⁵⁶ etc., überall waren mehr und weniger feindliche Comandis an Cavallerie und Infanterie Truppen.

[21.] Als ich nach Kis Czell ankam, fieng die Plenklerey mit dem Feind an. Ich umringte Kis Czell, und es wurden darin 57 Mann Infanteristen und 5 Cavalleristen sogleich zu Gefangenen gemacht. Ich reinigte sonach den Marsch der Collone vom Feinde. Die Collone marschirte fort. Vor Zsakfa stellte ich meine Avand Garde 1 Batt[ail]on Infanterie mit 4 Kanonen und 1 Division Cavallerie auf. Bei Ság war das Centrum, und die Arier Garde mit 2 Bataillon Infanterie mit 2 Kanonen und 1 Division noch bei Kis Czell, als mich der Feind bei Kis Czell, der sich einstweilen von allen diesen Dörfern bei Dömölk, nur eine Viertel Stunde von Kis Czell versammelte, und meine Arier Garde Neuers angrif. Der Feind war ohngefähr 200 Mann Cavallerie und 300 Mann Infanterie stark. Ich grif den Feind sogleich an, zerstreute selben. Er ergrif die Flucht, und wir machten allhier noch 70 Mann zu Gefangenen. Jetzt sehe ich von Papa her einen starken Transport Truppen auf meinen Ruken herkommen. Ich wann[d]te mich gegen ihn. Mit 1 Bataillon Infanterie, die 2 Kanonen und 1 Escadron Houssaren gieng auf sie los, Was war es? Die Franzosen Escortirten g[e]rade unsere in der Bataille bei Raab gefangene zurück. Diese Escort wurde zersprengt, und zum Theil gefangen gemacht, und die Gefangenen dem Feind abgenommen, bei welcher Gelegenheit ich 36 Staabs und Ober Officirs und bis 400 Mann aus der Gefangenschaft befreit habe.

[22.] Als ich nun mit allem dem glücklich fertig war, und auch mit der Arier Garde den Marsch nun antratt, ereignete sich mit 2 Infanterie Insurgenten folgender Fall, der verdient hier angemerkt zu werden. Ich ritt so vor der Arier Garde mit meinem Adjutanten und einigen Ordonanzen im Gedanken vorwärts, und begegne[te] 2 Infanteristen, die neben meiner links den Fußsteig folgten. Der eine bleibt stehen, schlägt sein Gewehr an, und feuert es scharf ab. Halt, sagte ich zu diesen 2 Insurgenten. Hat er denn gestern nicht den Befehl erhalten, daß es bei Todtes Strafe verbothen sey, während dem Marsch auf jemand andern, als auf den Feind zu schissen, und durch derley plenkeln falschen Allarm zu machen. Ja, sagte er. Er habe diesen Befehl vernommen, glaubte aber sein Gewöhr, weil es noch geladen war, ausschüssen zukönen. [„]Nein[“], sagte ich zu ihm, [„]du hast einmal den Befehl vor deinem Generalen übertreten. Knie dich nieder, ich laß dich erschissen.[“] Mit aufgehobenen Händen bat er um Gnade. Ich wollte

154 Szabad puszta Vas vármegyében; ma Intaháza néven Mesteri része.

155 Vas vármegye; ma: Kemenesmihályfa.

156 Vas vármegye; ma: Nagysimonyi.

Ihn nur recht in die Ängste treiben. [„]Niderknien[“], sagte ich nochmals zu ihm. Er kniete sich nieder, sein Gewöhr legte er vor seiner auf die Erde nieder, und bath nochmals mit aufgehobenen Händen um gnade. Darauf befahl ich seinen Kammeraden, der ohngefähr 20 Jahre alt war; [„]Schisse deinen Kammeraden vorn Kopf.[“] Dieser schlagt auf ihn sogleich an, und bei Gott, wenn ich nicht geschwind [„]genug, gnade für ihn[“] gerufen hätte, und [„]schisse nicht mehr[“], würde er seinen Kammeraden knall u[nd] fall, zusammen geschossen haben. Ich war bei der Geschichte mehr in Verlegenheit als die 2 Menschen, denn bald wäre ich mit den Pardon zu spät gekommen. So weit hab ich es bei dieser rohen Troupe in der Subordination gebracht gehabt.

[23.] Als ich so weiters fort ritt, höre ich auf einmal bei meiner Avand Garde bei Zsakfa stark Canoniren. Ich ritt so schnell als möglich hin. Was war es? Ein feindliches Infanterie Bataillon mit 200 Cavalleristen, welche von Jánosháza her kamen, und über Kis Czell nach Papa wollten, stoßen in meine Avand Garde. Die Vorposten¹⁵⁷ replirten sich sogleich zu die Haupt Truppe zurück, und das feindliche Bataillon marschirte geschlossen in Sturm Schritt an. Meine Artillerie empfing sie auf einmal aus 4 Kanonen mit Kartätschen, diese Decharge wurde noch 2 Mal wiederholt. Die Franzosen erschraken über dieses unerwartete Ereigniß so sehr, daß sie samt der Cavallerie die Flucht ergriffen, worauf Obrist Graf Esterhazy¹⁵⁸ mit die Presburger Houssaren in sie noch einhauen lies.¹⁵⁹ Die Cavallerie rettete sich durch die Flucht nach Körmend, und das Bataillon wurde zu Gefangene gemacht. Es bleiben 54 Todte von Ihren auf den Platz. Sie hatten 22 mit Officiers Bagage und 2000 p[aa]r Infanterie Schuhen beladene Wägen bei sich.¹⁶⁰ Dies fiel der Insurrection zur Beute. Die Schuhe lies ich der Infanterie austheilen. Von hier marschirten wir weiter über Jánosháza bis Megyer über die Marczal. Hier erst war ich im Stand der Troup jeden Mann Brod und etwas Wein zu verschaffen und sie etwas zu laben. Bis 10 Uhr früh, den 17te dies, lies ich die Troupen ausrasten.

157 A helyes kifejezés *Vortruppen* „előcsapatok” lenne. Meskó ezúttal tévesen használja a *Vorposten*, vagyis „előőrsök” kifejezést. A menetek során ugyanis nem különítették ki előőrsöket, csak táborozáskor.

158 Galánthai gróf Esterházy János Kázmér (1774–1829) inszurgens ezredeskapitány, a pozsonyi felkelő lovasezred parancsnoka.

159 Az 1809. június 16-án lezajlott összecsapás során végrehajtott, gyors, határozott és eredményes támadásért Esterházy ezredeskapitány utóbb elnyerte a Mária Terézia Katonai Rend lovagkeresztjét. Lásd R. Kiss, 1909. II. köt. 12. p.; *Voith*, 1894. 161–162. p.; *Wurzbach*, 1858. 99–100. p. (R. Kissnél tévesen június 18-i dátum szerepel a küzdelem időpontjaként.)

160 R. Kiss István szerint ugyanakkor „mindössze” 200 pár cipőt sikerült zsákmányolni. Lásd R. Kiss, 1909. II. köt. 12. p.

Um 10 Uhr brach ich mit ihr auf, und marschirte bis St Grot,¹⁶¹ alwo ich meine Position hinter der Szala nahm. Türgye¹⁶² und Szalabér¹⁶³ wurden mit Vorposten besetzt. Hier erhielten die Troupen das erstemal etwas gekochtes.

[24.] Den 18ten marschirte ich nach Sarmellyek,¹⁶⁴ allwo ich von F[eld] M[arschall] L[ieutenant] Marquis Chasteler¹⁶⁵ das Aviso erhielt, daß er den 20ten nach Kis Komárom¹⁶⁶ [marschirt], und den 21ten sich mit mir bei Keszthely vereinigen wollte. Ich rukte daher sogleich nacher Keszthely vor. Kaum, daß ich Keszthely erreichte, erhielt ich vom Stuhlrichter, der zu St Grot wohnt das Aviso. Es wäre der General Marulas¹⁶⁷ gleich mit einem Generalen und bis 3000 Mann Cavallerie bei St Grot eingeruket, die mir nachsetzten, und mir auf der Spuhr nachkämen. Ich berichtete dieses sogleich dem Chasteler, zog mich mit meinem Troupen bei Hidweg¹⁶⁸ über die Szala zurück, und besetzte diese Position. Mittlerweile Chasteler sich mit seinem Corps bey Kis Komárom aufgestellt hat. In dieser Nacht habe ich durch starke Patroullen den Feind bei St Grot beunruhigen lassen, so daß er in der Nacht um 1 Uhr aufbrach; nacher Sümeg marschirte, und von dort nacher Wesprim, nachdem er erfahren, daß ich meine Vereinigung mit dem Chasteler bereits erreicht, und meinen Rückzug auf den rechten Ufer des Blatten Sees bewirken wollte.¹⁶⁹ Bei Wesprim wollte mir Marulas wahrscheinlich zuvorkommen.

[25.] Vom 22ten Juny diae stund ich nun mit der Insurrection unter dem Comando des Marquis Chasteler. Vereinigt mit seinen Troupen rukten wir wieder nach St Grot und Szalabér vor, von wo ich eine starke Cavallerie Patroll über Körmend bis Güns vor poussirte. Napoleon zog bereits seine Troupen zu der Bataille von Wagram von allen Punkten an die Lobau bei Wienn zusammen.¹⁷⁰

161 Szent Grót, mezőváros Zala vármegyében; ma: Zalaszentgrót.

162 Másként Túrje, mezőváros Zala vármegyében; ma Túrje néven község ugyanott.

163 Mezőváros Zala vármegyében; ma Zalabér néven község ugyanott.

164 Sármedlyék, falu Zala vármegyében; ma: Sármedlák.

165 Jean-Gabriel Joseph Albert du Chasteler de Courcelles (Johann Gabriel Joseph Albert Chasteler de Courcelles) őrgrof (1763–1825) császári-királyi altábornagy, utóbb tábornoszernagy.

166 Mezőváros Zala vármegyében; ma Kiskomárom néven Zalakomár része.

167 Bárá Jacob François Marulaz (1769–1842) francia dandártábornok, utóbb, 1809. július 12-től hadosztálytábornok.

168 Falu Zala vármegyében; ma Balatonhídvég néven Zalavár településrésze.

169 Meskó minden bizonnyal a tó északi partjára gondol.

170 Röviddel ezután 1809. július 5–6-án került sor az 1809. évi háború döntő csatájára a Bécstől néhány kilométerre északkeletre fekvő Deutsch-Wagram falu térségében a Napóleon vezette

Den 29ten Junii erhielt ich von EH Palatinus den Befehl mit denen Insurections Truppen nacher Comorn zu ihm einzuruken.¹⁷¹ Ich brach den 30ten Junii von Szalabér auf, und marschirte Stationsweis in der größten Ordnung hinter dem Blatten See¹⁷² auf Stuhlweissenburg zu. Mittlerweile erhielt auch General Marulas der in Wesprim stund, und auch der General Magdunald¹⁷³ der mit 12,000 Mann bei Kis Bér¹⁷⁴ stund, vom Napoleon den Befehl; der Donau aufwärts gegen Wienn zu marschieren.

[26.] Mittlerweile ergab sich auch Raab an die Franzosen, die Garnison wurde zu Gefangene gemacht. Ich konnte nun meinen Marsch ohne Besorgnüsse fortsetzen. Den 12ten July traf ich in Comoren ein, wo mich der EH Palatinus und der EH Primas¹⁷⁵ auf das huldreichste mit meiner Insurrection¹⁷⁶ empfiengen. In Comoren war ich nur über Nacht. Den 13ten ist der Palatinus mit der ganzen Insurections-Cavallerie, die da war, ohngefähr 10,000 Mann Cavallerie und 18 Kanonen, dann der EH Johann mit seinem Corps vereinigt, von Comoren aufgebrochen, um den Feind gegen Wienn nachzusetzen. Der Marsch gieng bei Raab vorbei, welches der Feind noch besetzt hielt. Den 14ten July langten wir in Koronczó¹⁷⁷ an. Der EH Johann war mit Sr. Mayestät dem Kayser in Szemere,¹⁷⁸ eine Stund von Koronczó. Hier war es wo, von der großen Armee der Curier dem Kayser mit der Nachricht der verlohrenen Schlacht von Wagram, und mit dem Abschluß des Waffenstillstandes bei Znaym erreichte. Hier erfuhren wir alle die unglückliche Ereignüße, die die große Armee unter dem Generalissimus EH Carl trafen.

francia és a Károly főherceg vezette császári-királyi erők között. A véres és elszánt küzdelem végül francia győzelemmel zárult.

171 Meskó ekkor ugyanis, az inszurrekció Dunán inneni kerületének beosztott tábornokaként, az inszurrekció főparancsnokának, a nádornak az alárendeltségébe tartozott.

172 Értsd a tó déli partján.

173 Étienne Jacques-Joseph-Alexandre Macdonald (1765–1840) francia hadosztálytábornok, hamarosan, 1809. július 12-től marsall, december 9-étől pedig Taranto hercege.

174 Falu Komárom vármegyében; ma: Kisbér, Komárom-Esztergom vármegye.

175 Károly Ambrus főherceg (1785–1809), esztergomi érsek, Magyarország hercegprímása, a Habsburg-ház Este–Modenai ágának tagja.

176 Értsd: az inszurgens csapataimmal.

177 Győr vármegyei falu; ma: Koroncó, Győr-Moson-Sopron vármegye.

178 Győr vármegyei falu, Koroncótól néhány kilométerre délre; ma: Győrszemere, Győr-Moson-Sopron vármegye.

[27.] Von hier wurden die beiden Corps längst der Raba in verschiedene Vertheilungs und Observations Positions aufgestellt, denn nach der Waffenstillstands Convention war zwischen uns und sie Franzosen die Demarkations Lienie, die Raba. Ich erhielt das Vorpostens Commando von Raab angefangen, bis Ikerwar¹⁷⁹ noch über Sárvár. Das Haupt-Quartier mit dem Palatinus stand anfänglich zu Papa, später aber ist es auf meinen Vorschlag nacher Kisbér, mehr rükwärts versetzt worden. Ich stand vor meine Person dann in Papa. In Papa ertheilten[!] mir Sr. Mayestät der Kayser wegen die so glücklich bewirkte Rettung der Insurrections Troupen und wegen meinen schon vorhinig geleisteten ausgezeichneten militair Diensten aus eigener Hand ohne den Capitel,¹⁸⁰ den Militair Mariae Theresiens Commandeur Orden.¹⁸¹

[28.] Durch die ganze Zeit des Waffenstillstandes, haben wir uns Generäls mit der größten Thätigkeit mit der Abrichtung der Insurrections Truppen, in ihren Waffenübungen, im Exercieren, Maneuverirn in der dienste Ordnung und in ihren Verhaltungen vor den Feind abgegeben, und hatten es mit dieser rohen Troupp so weit gebracht, daß ich mit meiner Brigade, 3 Regimenter Cavallerie bei Kis Czell den 15ten Octobr die Brigade zugleich auf eine so ausgezeichnete Art im Maneuverirn producirte; daß die Brigade den ungetheilten Beifall Sr. Mayestät, der E[rz]herzoge, und der gesamten Generalität erhielt, und in der That haben sie über meine eigene Erwartung gut manoeverirt. Bald darauf erfolgte der Friede zwischen den Kriegsführenden Mächten. Die Insurrection blieb hier an der Raba noch bis Ende December beisammen. Den 19ten und 20ten November hat die ganze Insurrections Cavallerie bei Stuhlweisenburg vor Sr. Mayestät die Revië passirt. Die Regimenter von die unter Comitatern¹⁸² haben sich nach der Revië in ihre Co-

179 Ikervár, mezőváros Vas vármegyében; ma község ugyanott.

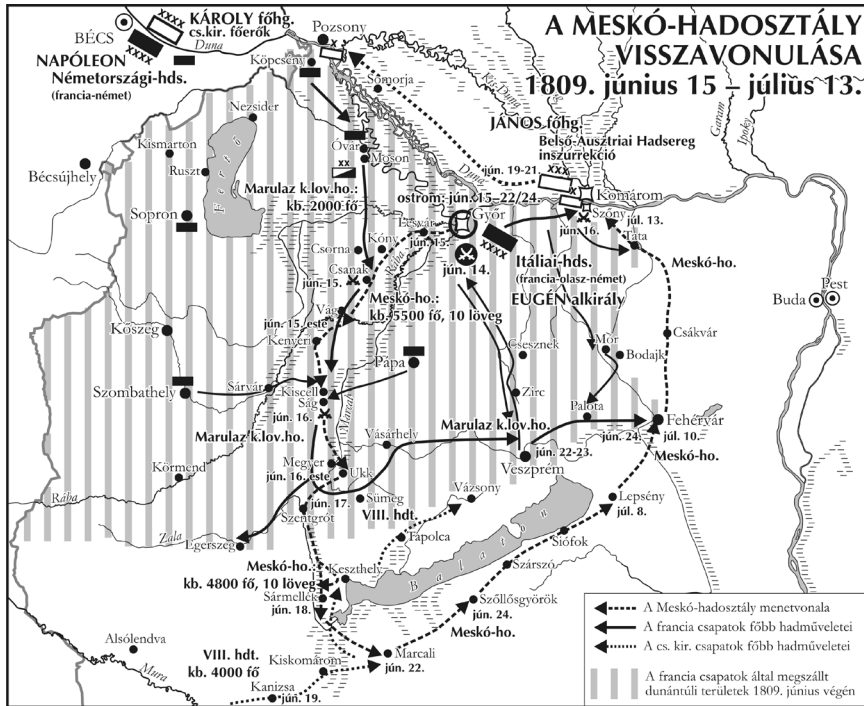
180 Értsd: a Rend káptalanjának ülése és döntése nélkül. A magas kitüntetés odaadományozása rendszerint oly módon történt, hogy valamely kiemelkedő haditett alapján, az érintett maga kérelmezte azt írásban, több részletes tanúvallomással alátámasztva a benyújtott kérelmet. Ennek elfogadásáról pedig a rendi káptalan döntött szavazás útján. A kitüntetés elnyerése ugyanakkor, mint a fentiekben is, lehetséges volt közvetlen adományozás révén is, melyet rendszerint a nagymester, vagyis a császár gyakorolhatott. Lásd *Ortner–Ludwigstorff*, 2017. 172. p.; *Réfi*, 2018b. 622–623. p.

181 Értsd: a parancsnoki keresztyét, vagyis a Rend második (középső) fokozatát.

182 Meskó minden bizonnyal az összpontosítás helyszínétől távolabb fekvő „alsó vármegyékre”, vagyis az összefoglalóan tiszamelléki kerületeknek hívott, tiszántúli és Tiszán inneni kerületek vármegyéire, illetve ezek felkelő csapataira gondolt.

mitäter begeben, und sind dissolviert worden.¹⁸³ Ich behielt meinen Cordon, wie gesagt, noch bis Ende December längst der Raba. Bis 15ten Januar 1810 habe auch ich die disseitigen Truppen dissolvirt, und so nahm die hungarisch adeliche Insurrection wieder ihr Ende.

Jelzet: OSZK Kézirattára Quart. Germ. 1294. (292–347. p.)

183 Az uralkodó november 24-én először a tiszamelléki kerületek, vagyis a tiszántúli és a Tiszán inneni kerületek felkelő alakulatainak adott engedélyt a megyéikbe történő visszaindulásra, ami azonban nem jelentette ezek feloszlását is. A dunamellékieknek ugyanakkor annyit engedtek meg, hogy a megyéik közelében helyezkedjenek el. Lásd *Gömöry*, 1889. 500. p.; *R. Kiss*, 1909. I. köt. 286. p.

Kiadatlan források

HIM HL	HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum, Hadtörténelmi Levéltár
1809. 6/147.	A magyar nemesi felkelés iratai. Kimutatás a komáromi táborban, a Csallóközben, a dunai kerületben és Meskó tábornoknál levő felkelő csapatok állományáról. Bős, 1809. június 23.
1809. 8/25.	A magyar nemesi felkelés iratai. József nádor levele báró Davidovich Pál tábornagyhoz. Tata, 1809. augusztus 26.
1809. 13/37.	A magyar nemesi felkelés iratai. Ertel nyugállományú ezredes jelentése a győri sáncokról, a csatáról és az erőd ostromáról, 1809. Olmütz, 1810. június 3.
OSZK Kt.	Országos Széchényi Könyvtár, Kézirattár
Quart. Germ.	Kurze Darstellung der Lebensgeschichte des Generalen
1294	Baron Mesko geschrieben bloß für die Nachkommenschaft seiner eigenen Familie bis 1813.
ÖStA KA	Österreichisches Staatsarchiv, Kriegsarchiv
HKR Prot.	Wiener Hofkriegsrat Protokolle
ML	Personalunterlagen, Musterlisten
MMThO	Archiv des Militär-Maria Theresien-Ordens
Off.	Heiratskautionen Hauptreihe, Officiers Heirathsbuch
Heirathsbuch	
Staab Buch	Versorgungsunterlagen, Staabsbücher

Felhasznált irodalom

- Ács*, 1994. *Ács Tibor*: Széchényi katonaévei. Budapest, 1994.
- B. Meskó B. Meskó József. In: Magyar Néplap 2. (1857) 87. 694–695. p.; 88. 702–703. p.; 89. 710–711. p.
- Bencze*, 2001. *Bencze László*: Uralkodók, főrangúak, katonák. Budapest, 2001.
- Bodart*, 1908. *Bodart, Gaston*: Militär-historisches Kriegs-Lexikon (1618–1905). Wien, Leipzig, 1908.

- Bogdán*, 1990. *Bogdán István*: Magyarországi hossz- és földmértékek, 1601–1874. Budapest, 1990. (Magyar Országos Levéltár kiadványai IV. Levéltár- és történeti forrástudományok 6.)
- Csáky*, 1984. *Csáky Károly*: A reformkorban alakult Honti Kaszinó. In: Honismeret 12. (1984) 5. 7–10. p.
- Csáky*, 1994. *Csáky Károly*: „... Feltűnést nem keresve, csupán használni akarva dolgozott...” (Gyürky Antal élete és munkássága). In: Tyekvicska Árpád (szerk.) Nagy Iván Történeti Kör Évkönyve 1994. Balassagyarmat, 1994. 119–142. p.
- Gill*, 2006. *Gill, John. H.*: A Rajnai Szövetség csapatai Magyarországon 1809-ben. In: Acta Musei Papensis. Pápai Múzeumi Értesítő 11. (2006) 241–251. p.
- Gömöry*, 1889. *Gömöry Gusztáv*: Az 1809. évi magyar nemesi felkelés. In: Hadtörténelmi Közlemények 2. (1889) 79–100, 233–243, 484–501. p.
- Hoerlacher-Kerchnawe*, 1910. *Hoerlacher, Maximilian Ritter von, Kerchnawe, Hugo*: Aspern. Wien, 1910. (Geschichte der Kämpfe Österreichs. Kriege unter der Regierung des Kaisers Franz. Krieg 1809. IV. Bd.).
- Horsetzky*, 1905. *Horsetzky, Adolf von*: Kriegsgeschichtliche Übersicht der wichtigsten Feldzüge in Europa seit 1792. Sechste, neubearbeitete Auflage. Wien, 1905.
- Horstenau*, 1911. [*Glaise von*] *Horstenau, Edmund*: Die Division Mesko bei Dresden 1813. In: Streffleurs Militärische Zeitschrift 1911. Zweites Heft. 189–232. p.
- Kempelen*, 1913. *Kempelen Béla*: Magyar nemes családok. VII. kötet. Budapest, 1913.
- Lenkefi*, 2012. *Lenkefi Ferenc*: Péchy Mihály ezredes, győri várparancsnok ostromnaplója (1809. június 13–22.). In: Bana József, Katona Csaba (szerk.) Franciák Magyarországon, 1809. A Győri Mediawave Fesztivál keretében 2009. április 29–30-án megrendezett nemzetközi tudományos konferencia előadásai. II. kötet. Budapest, Győr, 2012. 85–102. p.

- Meskó*, 1894. *Meskó Márton*: A felső-kubini Meskó család leszármazása és történeti emlékei. Mező-Berény, 1894.
- Nagy*, 1858. *Nagy Iván*: Magyarország családai czimerekkel és nemzedékrendi táblákkal. IV. kötet. Pest, 1858.
- Nagy*, 1865. *Nagy Iván*: Magyarország családai czimerekkel és nemzedékrendi táblákkal. XII. kötet. Pest, 1865.
- Nagy*, 2003. *Nagy István*: A pápai ütközet 1809. június 12-én. In: Acta Musei Papensis. Pápai Múzeumi Értesítő 8. (2003) 113–150. p.
- Nagy-L.*, 2012. *Nagy-L. István*: Inszurgensek a harcmezőn: a karakói ütközet. In: Bana József, Katona Csaba (szerk.) Franciák Magyarországon, 1809. A Győri Mediawave Fesztivál keretében 2009. április 29–30-án megrendezett nemzetközi tudományos konferencia előadásai. II. kötet. Budapest, Győr, 2012. 199–217. p.
- Nagy-L.*, 2013. *Nagy-L. István*: A császári-királyi hadsereg, 1765–1815. Szervezettörténet és létszámviszonyok. Pápa, 2013.
- Nagy-L.*, 2020. *Nagy-L. István*: A császári-királyi hadsereg magyarországi tábornokai, 1787–1815. Budapest, 2020.
- Nicolai*, 1784. *Nicolai, Friedrich*: Beschreibung einer Reise durch Deutschland und die Schweiz, im Jahre 1781. Nebst Bemerkungen über Gelehrsamkeit, Industrie, Religion und Sitten. Dritter Band. Berlin–Stettin, 1784.
- Offenthaler*, 2005. *Offenthaler, Eva*: Bécs hídjai. In: Csendes, Peter, Sipos András (szerk.) Bécs–Budapest. Műszaki haladás és városfejlődés a 19. században. Budapest, Bécs, 2005. (Város-történeti tanulmányok 8.).
- Ortner–Ludwigstorff*, 2017. *Ortner, M. Christian–Ludwigstorff, Georg*: Österreichs Orden und Ehrenzeichen. Teil I. Die kaiserlich-königlichen Orden bis 1918. Wien, 2017.
- Österreichs Kriege *Österreichs Kriege seit 1495. Chronologisches Zusammenstellung der Schlachten, Belagerungen etc.* In: Mittheilungen des k. k. Kriegs-Archivs 3. (1878) 1–200. p.

- Pallas, 1893. A Pallas Nagy Lexikona. Az összes ismeretek enciklopédiája tizenhat kötetben. V. kötet. Budapest, 1893.
- Pauer, 1913. Meskó tábornok. *Kápolnai Pauer István* felolvasásából. *Pesti Hirlap*, 5. (1883. június 19.) 1608. sz. 1–2. p.
- R. Kiss, 1909. *R. Kiss István* (szerk.) Az utolsó nemesi felkelés századik évfordulója emlékére. I–II. köt. Budapest, 1909.
- Réfi, 2014. *Réfi Attila: A császári-királyi huszárság törzstisztikara a francia forradalmi és a napóleoni háborúk korában (1792–1815)*. Budapest, Sárvár, 2014.
- Réfi, 2015. Réfi Attila: A Meskó-hadosztály az 1813. évi őszi hadjáratban, avagy egy dicső pályafutás balsikerű lezárása. In: *Hadtörténelmi Közlemények* 128. (2015) 2. 445–460. p.
- Réfi, 2018a. *Réfi Attila: Császári-királyi karabélyos és vértesszettek a francia háborúk idején (1792–1815)*. Életrajzi lexikon. II. k. K–Z. Pápa, 2018.
- Réfi, 2018b. *Réfi Attila: Mária Terézia és a tisztikar*. Társadalmi mobilitás katonai szolgálat révén. In: *Hadtörténelmi Közlemények* 131. (2018) 3. 611–637. p.
- Réfi, 2018c. *Réfi Attila: A Career with an Unfair Ending: The Life and Military Activity of the Austrian Lieutenant General Baron Joseph Meskó de Felsőkubin (1762–1815)*. In: *Napoleonic Scholarship. The Journal of the International Napoleonic Society* No. 9 (2018) 35–50, 167–168. p.
- Schmidt-Brentano, 2006 Schmidt-Brentano, Antonio: *Kaiserliche und k.k. Generale (1618–1815)*. Österreichisches Staatsarchiv, https://www.oesta.gv.at/dam/jcr:29b98584-9598-456f-9e7d-61650d3f30df/Kaiserliche%20bzw_%20k_%20k_%20Generale%201618-1815%20_Liste_.pdf (Hozzáférés: 2023. július 10.)
- Stein, 2006. *Stein, Markus: a badeniek az 1809. június 12-i pápai ütközetben*. In: *Acta Musei Papensis*. Pápai Múzeumi Értesítő 11. (2006) 191–193. p.

- Szluha*, 2007. *Szluha Márton*: Felvidéki nemes családok I–II. Arcanum, 2007. (CD-ROM)
- Veress D.*, 1987. *Veress D. Csaba*: Napóleon hadai Magyarországon, 1809. Budapest, 1987.
- Vizi*, 2014. *Vizi László Tamás*: „Kövesd példájokat vitéz eleidnek...” A magyar nemesi felkelés a francia háborúk időszakában, különös tekintettel Székesfehérvár és Fejér vármegye inszurrekciós szerepére. Székesfehérvár, 2014.
- Voith*, 1894. Voith Ferdinand vezérkari őrnagy emlékirata Meskó tábornok visszavonulásáról az 1809. évi győri csata után. Hadtörténelmi Közlemények 7. (1894) 149–169. p.
- Wrede*, 1903. *Wrede, Alphons Freiherr von*: Geschichte der k. und k. Wehrmacht. Die Regimenten, Corps, Branchen und Anstalten von 1618 bis Ende des XIX. Jahrhunderts. V. Bd. Wien, 1903.
- Wurzbach*, 1858. Wurzbach, Constantin: Biographisches Lexikon des Kaiserthums Oesterreich, enthaltend die Lebensskizzen der denkwürdigen Personen, welche 1750 bis 1850 im Kaiserstaate und in seinen Kronländer gelebt haben. IV. Bd. Wien, 1858.
- Zichy*, 1896. Gróf Széchenyi István levelei szülőihez. Összeállította, előszóval s jegyzetekkel ellátta: *Zichy Antal*. Budapest, 1896. (Gróf Széchenyi István munkái IX. kötet. Gróf Széchenyi István levelei IV. kötet).